

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Tomáš Beránek

Matice česká v moderní době.

Vydavatelská aktivita na sklonku 19.století.

Matice česká in modern period.

Publishing activity in late 19th century.

Poděkování

Je velmi milou povinností poděkovat hned zpočátku všem zainteresovaným. Jmenovitě vedoucí práce doc. PhDr. Magdaléně Pokorné, CSc. za její neutuchající zájem a entuziasmus, který člověka naplňuje pocitem významnosti. Samozřejmě též za odborné postřehy a cenné rady a v neposlední řadě za přátelské vedení této práce. Chtěl bych poděkovat též pracovnícím Archivu Národního muzea, bez jejichž trpělivosti a pomoci by práce nemohla vzniknout. Dále prof. PhDr. Milanu Hlavačkovi, CSc. za to, že se ujal role konzultanta této práce. Samozřejmě též kolegyním a kolegům, jmenovitě Mgr. Lence Procházkové, za provedení korektury a za podporu v těžších chvílích tvorby.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 27. července 2011

podpis

Anotace

Záměrem práce je podat základní přehled o vydavatelské činnosti Matice české, významné instituce českého národního života, v období posledních dvaceti let 19. století. Práce připomíná dlouhou historii Matice české, její historický význam pro českou společnost a předpoklady jejího fungování na sklonku 19. století. V centru zájmu je především vydavatelská politika, ale do popředí vystupují také osobnosti určující směřování Matice v tomto období. Práce vychází primárně z bohatého a dosud nepříliš vytěženého archivního fondu Matice české. Na základě studia pramenů a literatury přiblíží ediční řady a jednotlivé významné vydané tisky, zmíní se o financování nakladatelských počínů a objasní redakční práci v Matici. Stranou nezůstává ani Časopis českého Muzea, vydávaný nákladem Matice české. Druhou sférou zájmu je personální obsazení Matice české a činnost jejích vůdčích osobností. Na pozadí historických okolností sleduje proměny Sboru Matice české a důsledků těchto změn na pravidelnou činnost Matice české. Celkově je práce uvedením do problematiky sledovaného období a může být základem dalšímu výzkumu, protože moderní monografie o dějinách Matice české dosud neexistuje.

Klíčová slova: Matice česká, Časopis českého Muzea, vydavatelství v 19. století, Václav Vladivoj Tomek, Karel Tiefert, Josef Emler.

Abstract:

The task of bachelor thesis is to give the general overview of publishing activity of Matice česká, important institution of czech national live, in last twenty years od 19th century. The work reminds long history of Matice česká and preconditions od its operation at late 19th century. In the centre of concern is first of all publishing policy, in the view of interest should also come personality, who make direction of the publishing house. The thesis is based on the rich and not yet extracted archives fund of Matice česká. Based on the study of the literature and archive sources the thesis will approximate editions and solo published books, will talk about financy policy and make clear the editorial praxis. There must be laso word about the Journal of the Museum, which was published at costs of Matice. Another sphere of the interest is the personal policy and the activity of the leaders. On the background of historical circumstances the thesis monitores changes in the Corp of Matice, and consequences which it

made. Overall should be the thesis an introduction in the problematic of the monitored time and also could be a background of further research, because there is no present biography of Maticе česká publishers.

Key words: Maticе česká, Časopis českého Muzea – Journal of czech Museum, 19th century publishers, Václav Vladivoj Tomek, Karel Tieftrunk, Josef Emler.

Obsah

1.	Úvod.....	7
2.	Stav výzkumu.....	9
3.	Význam Matice pro českou společnost v průběhu 19. století	11
3.1	První léta Matice české	12
3.2	Čtyřicátá léta.....	13
3.3	Na pokraji zániku.....	16
3.4	Blýskání na časy, šedesátá a sedmdesátá léta.....	19
3.5	Karel Tieftruk, historik Matice české.....	23
4.	Desetiletí 1880 – 1890	25
4.1	Jubilejní rok 1881.....	25
4.2	Časopis musea království českého.....	27
4.3	Vlastní nakladatelské počiny Matice české.....	28
4.3.1	Dějepis města Prahy v osmdesátých letech.....	29
4.3.2	Památky staré literatury české.....	32
4.3.3	Další tituly vydané Maticí českou v osmdesátých letech.....	35
4.4	Finanční politika.....	36
4.5	Spisy Maticí českou odmítnuté, cesta od rukopisu ke knize.....	38
5.	Desetiletí 1890-1900.....	41
5.1.1	Tomkův Dějepis města Prahy.....	42
5.1.2	Dílo Zikmunda Wintra v Matici české.....	46
5.1.3	Další tisky vydané Maticí českou.....	48
5.2	Časopis Muzea království českého.....	53
5.3	Další události ze života maticního.....	56
6.	Závěr.....	59
7.	Seznam pramenů a literatury.....	63
8.	Seznam zkratk.....	66
9.	Seznam příloh.....	66

1. Úvod

České národní obrození, jak jej známe z hodin literatury, má několik konstant. Mimo seznámení s díly Josefa Dobrovského, Gellasia Dobnera či Josefa Jungmanna si z těchto hodin odnášíme také znalost o instituci Matice české. Bohužel je to pro školu povinné asi jediné místo ve výuce, kde je o Matici slyšet.

Česká veřejnost (aspoň ta lehce poučená) tuší, že Matice česká působila při Národním muzeu, že vydávala české knížky a že ji má na svědomí František Palacký. Matice byla nezpochybnitelně obrovským pokrokovým činitelem v šíření českého slova, české vzdělanosti. Ve svých počátcích umožnila vydat česky projekty ambiciózní a dalekosáhlé, které by si jiný nakladatel nemohl dovolit uskutečnit. Přispěla řadou významných děl do pokladnice národního vědění. Přihlášením za odběratele, tzv. zakladatele Matice české se daná osoba přihlásila i k svému češství, Matice tak nesla na venkově i ve městech rozměr uvědomění si, že Češi žijí a že jejich budoucnost nemusí v centralizovaném Metternichově Rakousku nezvratně skončit poněmčením.¹

S rokem 1848 ale jakoby Matice česká z dění v naší kotlině zmizela, aspoň tak bychom mohli soudit dle obsahů středoškolských učebnic. Vůbec to však není pravda, Matice česká působí někdy úspěšněji, někdy méně úspěšně, s přestávkou v době komunistické diktatury, až dodnes. Co ale víme o její činnosti v pozdějších dobách, kdy se Matice stala již samozřejmou součástí českého národního života, kdy z jejího čela mizí nejznámější jména Jungmann, Šafařík a Palacký? Nastupující generace členů Sboru Matice české je až na výjimky „méně viditelná“ než její předchůdci. Je to dáno i tím, že počet českých vzdělavců narostl a renesančních osobností se začalo nedostávat. Přesto s Maticí byla vždy spojena špička tehdejší české inteligence, jmenujme Karla Jaromíra Erbena, Zikmunda Wintera, Františka Ladislava Riegra či Václava Vladivoje Tomka.

Úkolem, který jsem si před psaním této práce vytyčil, je především zmapovat, jakými cestami se ubíralo vydavatelské úsilí Matice české. Jaké konkrétní ediční řady byly v posledních dvaceti letech 19. století Maticí vydávány? A které řady ustoupily do pozadí? Jak se vyvíjelo personální zázemí Sboru Matice? Otázkou, samozřejmě spojenou s těmito tématy je, jakou ediční praxi v Matici zvolili.

---

¹ Miroslav HROCH, *Na prahu národní existence*, Praha 1999, s. 232.

V úvodní kapitole bych rád shrnul dosavadní znalosti o Matici české a přiblížil její historii až do roku 1880. V této části textu vycházím zejména z práce Karla Tieftrunka *Dějiny Matice české*,² která velmi podrobně prvních padesát let Matice popisuje.

Stěžejní částí práce bude přehled o vydavatelské politice Matice české v posledním dvacetiletí 19. století. Tuto stat' chci rozdělit dle časového období na osmdesátá a devadesátá léta. K tomuto dělicímu momentu mě vede kromě větší systematizace práce i několik faktů, které jasně rozdělují toto období právě v roce 1890. Jednak je jím výměna redaktora *Muzejníku*, kdy za zasloužilého Josefa Emlera nastupuje Antonín Truhlář. Dále i změny, které se udály ve Sboru Matice české. Na počátku devadesátých let se Jan hrabě Harrach stal předsedou Společnosti muzea, na jeho místo kurátora Matice české nastoupil dlouholetý člen užšího Sboru Matice Václav Vladivoj Tomek. Na Tomkovo místo zástupce kurátora byl zvolen Karel Tieftrunk. V neposlední řadě právě v roce 1890 až 1891 se chystalo stěhování celého Muzea z Příkopů do nové budovy na Václavském náměstí, což zahrnovalo samozřejmě i stěhování skladu matičních knih, spojené s důkladnou inventarizací. V souvislosti s tím se může jevit jako mezník i výměna ve funkci výpravčího matičního skladu.

Text je členěn na další podkapitoly, podle edičních řad a významných vydavatelských počínů, samostatná kapitola je věnována vývoji *Muzejníku*. Pozornost soustředím také na situaci ve Sboru Matice české, ji popisuje kapitola o personálním obsazení Matice české. Stranou nezůstává redakční praxe, cesta od rukopisu ke knize. Sledoval jsem také dobovou reflexi vydávaných děl v recenzích v *Muzejníku*, tedy přímo v Maticí provozovaném periodiku.

Materiál k práci jsem založil na čerpání informací z rozsáhlého fondu Matice české uloženého v archivu Národního muzea.³ Myslím, že přínos této práce nalezneme právě ve vytěžení informací uložených v archivním fondu.

Bakalářská práce nemá za cíl vyčerpávajícím způsobem zmapovat činnost Matice české a plně navázat na rozsáhlou Tieftrunkovu práci. Ráda by ale přinesla obecný přehled o aktivitě Matice v období, kdy již nebyla jediným nakladatelským projektem českého národa. A chtěla by se stát impulsem pro studium moderních, dosud důkladně nezpracovaných kapitol z dějin Matice české.

---

² Karel TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, Praha 1881.

³ Archiv Národního Muzea, fond Registratury Národního Muzea – Společnost Národního Muzea – Matice česká

2. Stav výzkumu

Otázka Matice české nebyla přes svoji nespornou důležitost dlouho v české společnosti výraznějším způsobem reflektována.

Nejucelenější monografická práce k jejím dějinám pochází z pera Karla Tiefertunka, literárního historika a zároveň jednatele Matice. Jeho *Dějiny Matice české*⁴ velmi podrobně popisují prvních padesát let činnosti Matice. Toto dodnes materiálově nepřekonané dílo vyšlo již roku 1881 k padesátému výročí založení Matice.

Dalším badatelem o historii Matice české byl archivář Jaroslav Prokeš, soustředící se ve své stati *Z těžké doby Matice české*⁵ na období neoabsolutismu v padesátých letech 19. století. Dějinné zvraty a nepřízeň mocných v této periodě přivodily takřka zánik vlasteneckého podniku Matice. Tato stať vyšla až v éře první republiky, o 50 let později, v roce 1931, ke stoletému jubileu vzniku Matice. Další dílo připravil pro tentýž výroční rok Antonín Grund. Jeho práce *Sto let Matice české: 1831-1931*⁶ je spíše průřezová, přináší důležité momenty z historie Matice, ale nijak je (vzhledem k rozsahu a účelu pamětní brožurky) nerozvádí; velkým kladem této publikace je úplný soupis nákladem Matice vydaných knih (za celých sto let její existence).

Bádání po druhé světové válce, hlavně po únoru 1948 ustalo, Matici po zastavení nakladatelské činnosti roku 1952 dokonce hrozil zánik. Zachránila se včleněním do Společnosti přátel Národního muzea. Badatelé se jí dotkli několikrát spíše jen okrajově a v souvislosti s osobnostmi Národního muzea. Znovuzrozená po sametové revoluci postupně obnovuje svoji činnost. V rámci nových badatelských záměrů se opět začíná nahlížet do jejích archivů. Poslední ucelenější pozornost věnoval Matici v roce 2001 Karel Sklenář v rámci práce *Obraz vlasti*,⁷ pod tímto názvem se skrývají dějiny Národního muzea. Matici české přisoudil důležitou roli ve svém bádání o vzniku národa Miroslav Hroch, kapitolou o Matici české završuje svoji knihu *Na prahu národní existence*.⁸ V krátkých studiích se Maticе v poslední době dotkli také Jiří Špět⁹ a Eva Ryšavá.¹⁰

---

⁴ K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*.

⁵ Jaroslav PROKEŠ, *Z těžké doby Matice české*, Praha 1931.

⁶ Antonín GRUND, *Sto let Matice české: 1831-1931*, Praha 1931.

⁷ Karel SKLENÁŘ, *Obraz vlasti, příběh národního muzea*, Praha 2001

⁸ Miroslav HROCH, *Na prahu národní existence*, Praha 1999.

⁹ Jiří ŠPĚT, *Josef Emler jako redaktor Časopisu Národního muzea*, Časopis Národního Muzea – řada A 165, Praha 1996.

¹⁰ Eva RYŠAVÁ, *Matice česká žije!*, Muzejní a Vlastivědné Práce 35, Praha 1997; též Eva RYŠAVÁ, *Matice česká oslavila 170 let*, MaVP 39/109, Praha 2001.

Při svém studiu jsem čerpal také z prací věnujících se obdobným spolkům, především velmi dobře prozkoumaným Matici opavské a Matici moravské, jimž se ve svých počinech věnovali Jaromíra Knapíková¹¹ a Bronislav Chocholáč.¹²

Základ této práce tvoří archivní výzkum. Rozsáhlý fond Matice české¹³ je uložen v archivu Národního muzea, kartony jsou tříděné věcně a chronologicky, obsahují došlou korespondenci, účetnictví, písařské záznamy a protokoly spolku. Nepříliš často jsou přítomny opisy odeslaných listin, je tedy nutné vyhledávat příslušné dopisy i ve fondech dalších korporací; nebo v osobních fondech členů matičního výboru. Fond obsahuje také několik nevrácených autorských rukopisů. Součástí jsou také seznamy členů, zprávy od dopisujícího členstva a knihy se skladovými záznamy. Celý fond zahrnuje písemné materiály od roku 1831 do roku 1956, obsahuje 1078 bm materiálu, z toho 563 bm zpracovaných (ale dosud neinventarizovaných) a 515 bm čekajících na zpracování. V Archivu Národního muzea jsou k dispozici tři dílčí průvodce, dva pro korespondenci¹⁴ a jeden pro dodatky¹⁵ přiřčené k fondu.

---

¹¹ Jaromíra KNAPÍKOVÁ, *Matice opavská: spolek, osobnosti a národní snahy ve Slezsku 1877-1948*, Opava 2007.

¹² Bronislav CHOCHOLÁČ, *Matice moravská: dějiny spolku od počátku do současnosti*, Brno 1997; též Bronislav CHOCHOLÁČ, *Dějiny Moravy a Matice moravská: problémy a perspektivy: sborník příspěvků z vědecké konference konané ve dnech 24.-25. listopadu 1999 v Brně*, Brno 2000

¹³ Archiv Národního muzea, *fond Registra Národního muzea – Společnost Národního muzea – Matice česká*.

¹⁴ Ivana BLÁHOVÁ – Marie TURKOVÁ, *Matice česká I – korespondence 1831-1900*, prozatímní inventární seznam, 1971, ev. č. 49. A též Aleš CHALUPA - Marie TURKOVÁ, *Matice česká II - korespondence 1901-1955*, prozatímní inventární seznam, 1971, ev. č. 50.

¹⁵ Ivana PALKOVÁ, *Matice česká – dodatky za léta 1831-1907*, prozatímní inventární seznam, 1979, ev. č. 69.

3. Význam Matice pro českou společnost v průběhu 19. století.

Česká společnost prodělala od počátků 19. století velmi výrazný vývoj a to ve všech myslitelných směrech. Od skromného vědeckého pěstování českého jazyka se postupně společnost kulturně, ekonomicky a částečně i politicky emancipovala. V průběhu století vzniklo v našem prostředí několik institucí, které měly v tomto vývoji české společnosti výrazný podíl. Ať již to bylo všeobjímající Národní muzeum založené už roku 1818, řada obchodních a živnostenských komor, pomáhajících zapojení českého živlu ve větší míře do ekonomiky a uplatňujících se především v liberálním hospodářském kvasu let padesátých, nebo s pádem neoabsolutismu a obnovením ústavnosti množící se spolky (jmenujme za nejvýraznější Sokol či Hlahol), samozřejmě nelze opomenout postupně během druhé poloviny 19. století vznikající politické strany.

Matice česká patřila mezi velmi rané a významné instituce. Ač navenek zaštitěna ochranou Národního muzea, určitě do výše uvedeného výčtu patří. Svým založením zahájil „Sbor pro vědecké vzdělávání řeči a literatury české“ éru plánovitého a rozmyslného šíření tištěného českého slova mezi lid. „*Pro způsobení literatury naší zdárnějšího zniku tak i prospěšnějšího směru (...) navrhováno, aby z dobrovolných peněžních sbírek ve vlasti nějaká zvláštní pokladnice ku pomoci vydávání dobrých českých knih se založila*“.¹⁶ dočteme se v svolání ke zřízení Matice české doslova.

Název Matice česká vlastně neplatí celé instituci jako takové, ale původně byl určen jen pro spolkovou pokladnici, postupem doby významy poněkud splývaly a pro zjednodušení přešlo v neoficiálním styku pojmenování Matice česká na celou organizaci. Matice je slovo srbského původu, a později dělalo Sboru pro vědecké vzdělávání řeči a literatury české, jakožto i celému Muzeu problémy ve Vídni, která v něm viděla nástroj vedoucí ke vzniku slovanské autonomie, nástroj k růstu českého národa, došlo až k tomu, že Matice se pro větší klid úřadů musela přejmenovat na „*Základ peněžný. Pokladnice českého Museum k vydávání knih českých*“.¹⁷

---

¹⁶František PALACKÝ, Jan Svatopluk PRESL, Josef JUNGSMANN, *Provolání ke zřízení Matice české*, Časopis Českého Muzea 1831, s. 117-118.

¹⁷ K. SKLENÁŘ, *Obraz Vlasti: příběh Národního muzea*, s. 137.

3.1 První léta Matice české

„Sbor pro vědecké vzdělávání řeči a literatury české“ byl založen 1. ledna 1831 otištěním slavného svolání *Vlastencům národní literatury naší milovným* ve vydání Muzejníku. Za projektem stály významné osobnosti českého národního života: Josef Jungmann, Jan Svatopluk Presl, jako šlechtická záštita Rudolf kníže Kinský, přesvědčený zastánce české kultury, a zejména František Palacký. Hlavním úkolem vytčeným v programu „Sboru pro vědecké vzdělávání řeči a literatury české“ bylo vydání velké české encyklopedie.¹⁸ Ta měla jednak podat české veřejnosti úplné informace o současné úrovni vědy ve světě, jednak kodifikovat češtinu jako vyspělý evropský jazyk schopný formulace posledních vědeckých objevů. Palacký encyklopedií zamýšlel i ujednocení češtiny jako literárního jazyka. Encyklopedický slovník byl na českou vědeckou společnost v daném okamžiku vývoje ve třicátých letech 19. století příliš náročným projektem, a to jak vědecky a jazykově, tak i finančně. Zatím bylo možné využít třicetiletou práci Josefa Jungmanna na velkém pětidílném překladovém Slovníku česko - německém a toto olbřímí dílo vydat. Od září 1834 do konce roku 1839 vyšel celý slovník v 23 svazcích. Slova chvály napsal o Slovníku redaktor Muzejníku Chmelenský: „Činí toto dílo převýborné novou epochu v naší literatuře a v nejvýhodnější čas užitek vydávati počíná“.¹⁹ Velmi pochvalně se zmínil též František Ladislav Čelakovský: „Teprve od roku 1839 slušně se honositi můžeme slovníkem, jakým se vykázati může málo který národ, slovníkem snešeným z přehojných pramenů písemných a ústních tou neúnavnou pilností, tím bystrým a zdravým soudem, tou pečlivou svědomitostí, které šlechtila muže v každém jeho podniknutí“.²⁰ Stín na tento nesporný úspěch Matice vrhlo finanční vyčerpání z celého projektu. Palacký ale přesto hodlal postupem doby materiály k tvorbě encyklopedického slovníku v Matici shromáždit a prostřednictvím Matice slovník i vydat. K vydání podobného projektu došlo až mezi lety 1860-1873 v podobě Riegrova slovníku naučného v Kobrově nakladatelství.²¹

S podporou Muzea mohl Sbor Matice české uskutečnit mnohé jiné projekty. Roku 1832 převzal do své kompetence vydávání českého Muzejníku, o dva roky později se podílel polovinou nákladů na vydávání již řečeného Jungmannova *Slovníku*, podobně o další dva roky později podpořil Šafaříkovy *Slovanské starožitnosti*. Tento spis opět zaznamenal

---

¹⁸ O tvorbě encyklopedického slovníku bylo rozhodnuto již v listopadu 1829, „Aby dokonali vědecké vzdělání mateřského jazyka v tom encykl. díle aspoň tak, aby potom každý spisovatel na něm i co do terminologie vědecké se zakládali a každý čtenář novým i starým slovům vědeckým náležitě porozumětí mohl.“ K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 19.

¹⁹ K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 62.

²⁰ Karel TIEFTRUNK, *O vynikajících momentech dějin Matice české*, ČČM 1882, s. 357.

²¹ Vydán jako *Slovník naučný* u I. L. Kobera, redaktory byli Fr. L. Rieger a J. Malý.

nečekaný úspěch, v průběhu několika let byl přeložen do ruštiny, polštiny i němčiny. Novost Šafaříkova přístupu pochválil ještě v roce 1867 německý badatel K. F. Neumann: „*Vysoko vynikají Šafaříkovy Starožitnosti nade všechny spisy naší (německé) literatury, jednající o podobných předmětech! Tu není oné bezduché důkladnosti, která paběrkuje bez konce, naposledy celou směs čtenáři pod nohy vrhá, by sám si z toho vybral a sám úsudek si učinil; u Slovana láska do toho stupně vítězí nad spráchnivělostí starodávné hmoty, že ji zrovna oživuje a organickou formou odívá*“.²² Matice byla ale těmito jistě významnými vědeckými podniky vyčerpána. Pokladna na tom byla tak špatně, že nový kurátor Matice české Hanuš hrabě Kolovrat Krakovský musel zacelit díru v jistině z vlastní kapsy „*jím byl deficit šťastně uklizen*“.²³

Problém počátků Matice tkvěl zejména v tom, že dosud neměla dostatek zakládajících členů. Peníze na vydávání knih byly vázány na úroky z jistiny složené přispěvateli. Systém to byl výborný, ale jen v tom případě, že základní jmění Matice bude tak velké, aby jeho úroky mohly stačit na vydavatelskou aktivitu.²⁴ Ba co víc, počet přistoupivších zakladatelů klesal, a jejich liknavost jak s placením lhůt, tak s výběráním knih se prohlubovala. Sbor musel v roce 1837 rozhodnout, že „*každý takový zakladatel, kdo by po dvě léta pořád zběhlá knih nevybíral, právo své k nim ztratí, a že se o něm souditi bude, že knihy své Matici daruje*“.²⁵ Nutno dodat, že dostatečný finanční základ (100 000 zl. r. m.) byl na zakladatelských vkladech vybrán až v roce 1867.²⁶

3.2 Čtyřicátá léta

V druhém desetiletí činnosti Matice došlo k velké reorganizaci jejího vydavatelského programu. Bylo totiž jasné, že Muzejník sám o sobě nové abonenty nepřitáhne a na velké projekty se peníze budou shánět příliš pomalu. Novým cílem bylo zpopularizování vydavatelského programu tak, aby byl nejen odborně přínosný, ale aby také přilákal zájem širší české veřejnosti, „*aby vzdělání potřebné se šířilo a větší účastenství než potud k Matici*

---

²² K. TIFTRUNK, *O vynikajících momentech dějin Matice české*, ČČM 1882, s. 64.

²³ *Tamtéž*, s. 69.

²⁴ Systém Matice popisuje Jiří Štaif: „*V zásadě šlo o akciovou společnost svého druhu, neboť její akcie nebyly volně obchodovatelné. Akcionářem se mohl stát každý jedinec, který složil členský podíl ve výši 50 zl., u institucí činila tato částka 100 zl. Individuální akcionáři museli souhlasit s tím, že jejich investice do Matice jsou nenávratné a nepřevoditelné na jakoukoliv jinou osobu či instituci. Takto získané prostředky se pak kapitalizovaly, aby tak mohla být z jejich výtěžku financována ediční činnost. Vydavatelskou politiku „Matice české“ neurčovali ovšem akcionáři, nýbrž „Sbor pro vzdělávání české řeči a literatury.“ Jiří ŠTAIF, František Palacký, Praha 2009, s. 84.*

²⁵ K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 69.

²⁶ *Tamtéž*, s. 208.

se budilo“.²⁷ V tomto smyslu byly založeny čtyři základní ediční řady Matice české, které přetrvaly až do konce vydavatelské aktivity Matice na konci čtyřicátých let 20. století. V *Bibliothéce staročeské* vycházela důležitá díla naší literatury do 17. století, v *Bibliothéce novočeské* se pozornost věnovala nejnovějším původním českým dílům, především zde mělo být místo pro spisy slovesné. *Bibliothéka klasiků* přinášela překlady významných děl světových, zpočátku výhradně antických autorů. Poslední, *Bibliothéka domácí*, nabízela spisy mravně poučného obsahu.²⁸ V roce 1842 se tento široce koncipovaný program rozšířil ještě o sérii Malé encyklopedie nauk, ta se měla stát základem pro onen na začátku tolik protěžovaný Encyklopedický slovník. S takto široce koncipovaným programem se Matice česká obrátila k veřejnosti a ta její volání vyslyšela.

V kvasu čtyřicátých let Matice řádně rozhojnila své řady, z necelých pěti set odběratelů na počátku desetiletí až na 3773 zakladatelů v roce 1851. Tím se znásobila též matiční jistina, dosahovala nyní 63 000 zlatých. Celá vydavatelská politika získala nejlepší možné podmínky. Matice si mohla za těchto okolností dovolit vydávat publikace v dobově velkorysém nákladu 1000-5000 exemplářů. Mezi odběrateli vyniklo několik aktivních jedinců, například dobříšský kněz Josef Schmidinger, který každoročně přivedl mezi zakladatele desítky nových „duší“. Jako první přespolní člen byl zvolen členem muzejní společnosti. Jeho vlastenecká obětavost přinesla Matici navíc po Schmidingerově smrti roku 1852 odkaz 1000 zlatých, který se později stal základem tzv. Schmidingerovy knižní nadace.

Matice vydala v té době řadu velmi významných spisů: Tomkovy *Dějiny university pražské*, Jungmannovu *Slovesnost*,²⁹ Markův spis *Základní filosofie, logika, metafysika*,³⁰ či Preslův *Všeobecný rostlinopis*³¹ a samozřejmě další díla.

Významnou součástí vydavatelské aktivity Matice se staly mapy. V roce 1842 zeměpisný atlas obsahující pět map,³² v dalších letech vycházely atlasové listy jednotlivě až

---

²⁷ K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 74.

²⁸ „*Bibliothéka domácí* v žádném spise matičním výslovně se neuvádí. Zdá se však, že aspoň co do stránky poučné nahrazena byla *Malou encyklopedií nauk*“. Karel TIEFTRUNK, *O vynikajících momentech dějin Matice české*, ČČM 1882, s. 359.

²⁹ V roce 1845, šlo o druhé doplněné vydání, první z roku 1820, toto druhé vydání bylo ihned po vydání rozebráno, takže se na některé zakladatele nedostalo a Matice přikročila k vydání třetímu (1846), což byl otisk druhého. K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 97.

³⁰ V roce 1844, dílo vycházelo ze spisu Antonína Marka *Umnice či logika* z roku 1820, dílo přineslo do českého jazyka základy filozofie.

³¹ V roce 1847 „*položil u nás základ k terminologii přírodovědné*“, od dob Herbáře Tadeáše Hájka z Hájku žádné rostlinopisné dílo v českém jazyce nevyšlo. K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 98.

³² Atlas obsahoval mapy *Západní polokoule, Východní polokoule, Evropa, Španiely a Portugaly, Velká Británie a Iry*; samostatně pak postupně vyšly: *Rakauské mocnářství, Uhry, Itálie, Asie, Afrika, Sewerní Amerika, Austrálie, Jižní Amerika, Království české*. Antonín GRUND, *Sto let Matice české*, Praha 1931, též K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 115.

v roce 1850 vyšla mapa Království českého, a v druhé řadě *Malý příruční atlas* s 27 mapovými listy. Na obou dílech se rytecky výrazně podílel Václav Merklas. Za důležitý počín můžeme považovat také národopisnou mapu Českého království, která tiskem vyšla roku 1851 a plán Prahy a okolí (též 1851). *Malý příruční atlas* se stal přílohou Zapova *Všeobecného zeměpisu*, který Matice vydala jako dílo nadmíru potřebné ve velkorysém nákladu 3000 výtisků.

Na konci čtyřicátých let se přistoupilo k realizaci ambiciózního překladatelského projektu, vydávání Shakespearových dramát. Jako první se překladu dočkalo drama *Romeo a Julie*. Překladu se zhostil František Doucha. Matice jím zahájila novou řadu: *Bibliothéku nových klasiků*.³³

Důležitým krokem Matice bylo rovněž uzavření smlouvy s nakladatelem Tempským,³⁴ společnými silami bylo možné zorganizovat náročnější projekty, konkrétně vydání Palackého *Dějin národu českého v Čechách i na Moravě*. K vydávání *Dějin národu českého* stojí za to poznamenat, že po prvním díle končícím výklad v roce 1125 (přeloženém z němčiny) následoval díl třetí,³⁵ prvně vydaný v češtině (až poté v německém překladu) pojednávající o událostech let 1403-1424. Tuto historickou zajímavost můžeme přičítat volnějším politickému ovzduší roku 1848 a touze Františka Palackého vydat dějiny tohoto pohnutého období s co nejmenšími zásahy cenzury.³⁶ Tempský pak převzal od Matice tisk problematičtějšího spisu z řady *Bibliothéka staročeská*, *Bartošovu Kroniku pražskou* z roku 1424.³⁷

---

³³K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s.102 a 113, Tiefertunk píše v souvislosti s překladem Shakepearova díla o zahájení bibliothéky nových klasiků, ve skutečnosti je tomu ale tak, že bibliothéka klasiků byla jediná řada rozdělená na oddíl starých a nových autorů, přičemž do roku 1852 byly přeloženy pouze čtyři spisy, tři od autorů nových: Miltonův *Ztracený ráj* (přeložil Josef Jungmann, vyšlo již 1843) – v Grundovi je *Ztracený ráj* mylně řazen mezi bibliothéku novočeskou; Shakespearovo drama *Romeo a Julie* (1847); Norovo *Putování po Svaté zemi roku 1835* (přeložil Filip Klimeš 1851); a jednoho autora antického: Vinařického překlad *Spisů básnických Publia Vergilia Marona*.

³⁴Sbor nesl 80 % nákladů na vydání 2500 exemplářů *Dějin národu českého*, a mohl za to vybrat 1700 výtisků pro své zakladatele a za poměrný příplatek i výtisky navíc. K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 105.

³⁵Grund uvádí v seznamu vydaných děl, že po prvním díle *Dějin národu českého* (1848), následuje díl třetí, částka druhá Od roku 1424 do 1439 (vydáno 1851), Tiefertunk ale mluví o vydání třetího dílu částky první *Od roku 1403 do 1424* (vydáno 1850) K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 110; též A. GRUND, *Sto let Matice české*, s. 20.

³⁶Jiří KOŘALKA, *František Palacký (1798-1876)*, Praha 1998, s. 348-360.

³⁷K. J. Erben v posudku upozornil, že vydání silně protikatolického spisu nákladem Matice by nemělo kladný ohlas (řada zakladatelů Matice jsou katoličtí kněží), Sbor se usnesl, aby se v tisku nepokračovalo, J. Jireček dohodl s nakladatelem Tempským, že převezme již vytisknutý náklad tohoto díla a nehotový zbytek dotiskne. *Bartošova Kronika pražská*, vydáno 1851 – J. G. Kalve –Tepský. K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 117.

Matice ve čtyřicátých letech sehrála významnou roli i v kodifikaci spisovného jazyka. Jednak se snažila, byť neúspěšně, bránit odtržení slovenského jazyka od češtiny,³⁸ jednak usilovala o smysluplné změny v českém pravopise. Tak se v matičních tiscích po roce 1840 G změnilo v J, a J v Í. Řada spisovatelů usilovala již v průběhu čtvrtého desetiletí 19. století o zavedení OU místo AU a V místo W, tomu ale Sbor již bránil. Především František Palacký byl proti těmto „novotám“, bál se rozkolu mezi českými spisovateli, který by změnami pravopisu mohl nastat. Pravopisné spory dospěly až tak daleko, že Palacký po příklonu Sboru k rozumným, času přiměřeným změnám (totiž zavedení OU a V), odmítl od roku 1849 chodit do schůzí Sboru. Až na počátku roku 1850 byla otázka pravopisná vyřešena ve prospěch nových způsobů.³⁹

Členové Sboru se velmi aktivně zúčastnili v politicky rušném roce 1848 a v jeho dozvucích. Společně s guberniálními úředníky pracovali na zavedení češtiny do zemské správy – zejména šlo o překlady zákonných nařízení a ustálení vědeckého názvosloví pro střední školy. Některé z matičních spisů našly uplatnění jako gymnaziální učebnice.⁴⁰

3.3 Na pokraji zániku

Řada významných členů Matice i Muzea se v přelomových letech 1848 a 1849 výrazně politicky angažovala, což se samozřejmě projevilo v pozdějším nahlížení úřadů na obě instituce.⁴¹ Vodu na mlýn zapříspěhlého odpůrce českého „separatismu“ ministra vnitra Johanna Kempena dodalo několik politických článků, především z pera Vocelova a Nebeského, otisknuté ve vědeckém Muzejníku.⁴² Rakouská policie dlouhodobě sledovala Františka Palackého jakožto zakladatele Matice a prvotního hybatele veškeré její činnosti. V průběhu padesátých let Muzeum i Matice bojovaly o holou existenci v bitvě o spolkové stanovy.

V letech 1850-1854 byl protivníkem Matice pražský policejní ředitel, dvorní rada Leopold Sacher-Masoch. Jeho zásahy do činnosti Musea i Matice byly vedeny nenápadně a

---

³⁸ Matice vydala roku 1846 spis *Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky*. Dílo obsahovalo „soudy rozličných mužů o spisovném jazyku českém vůbec a o těsném spojení mezi Slováky a Čechy.“ Spis měl být šířen hlavně na Slovensku, vyšel ve velkém nákladu 5000 výtisků, ale šlo o marnou snahu. Ludovít Štúr v čele slovenských národovců dosáhl svého. K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 99.

³⁹ K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 124-126; též J. KOŘALKA, *František Palacký (1798-1876)*, s. 338-339.

⁴⁰ K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 127-129.

⁴¹ Zejména Karel Sabina se tenkrát zasazoval o to, aby se Matice stala institucí politickou, mluvílo se dokonce o možnosti rozpuštění Matice a použití fondu na politickou činnost. Proti takovým názorům se postavili P. J. Šafařík a kurátor rytíř Neuberk. K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 106.

⁴² J. PROKEŠ, *Z těžké doby Matice české 1850-1860*, s. 20, jednalo se o články informující o průběhu Slovanského sjezdu a o otisk Husových listů.

(co je důležité) zevnitř. Sacher-Masoch vstoupil totiž mezi členy muzejní společnosti i do řad výboru Matice a před jejími členy mohl působit spíš jako ochránce zájmů Matice, „Z tohoto místa pak řídil Sacher-Masoch všechny významné události, k nimž došlo v museu a „Matici České“.⁴³ Jeho prvořadým úkolem bylo odstranit z Matice i Muzea osoby aktivní v revolučních letech (především Palackého) a nahradit je prověřenými lidmi. Sacher-Masoch „v převlečení“ za vědeckého diletanta dirigoval dění v Muzeu celé čtyři roky. Mezi své největší úspěchy mohl počítat to, že zabránil realizaci Palackého matičního projektu Naučného slovníku roku 1850 (při jehož tvorbě chtěl Palacký zaměstnat řadu literátů a vědců, kteří byli na počátku padesátých let v nemilosti),⁴⁴ zvolení poddajného hraběte Kristiána z Valdštejna za muzejního prezidenta (místo dosavadního rytíře Neuberka) a konečně vyloučení Františka Palackého z muzejního výboru (obojí v červenci roku 1852).

„Za takových okolností bylo třeba opatrnosti největší, aby jediný literární ústav český pro budoucnost zachován byl. Jen mužové povahy klidné a tuhé dovedli to učiniti rozumnou povolností svou.“⁴⁵ V době Sacher-Masochova působení se v Matici vytvořila tzv. česká vládní strana, jejímž ochráncem se stal ministr kultu a vyučování hrabě Lev Thun. V Praze byl jejím předním exponentem Václav Vladivoj Tomek. V počátcích se snažila česká vládní strana o mírný pokrok v české věci, jak ale ubíhal čas a vídeňská vláda se cítila silnější, nebylo již potřeba české vládní strany, kterou stejně vídeňští centralisté považovali za umírněné a zastřené pokračování českého separatismu. Ještě předtím se ale tato frakce české společnosti stala velmi platným spojencem policejního ředitele Sacher-Masocha. „Nalezl-li Sacher-Masoch oporu v české vládní straně, neodepřel jí naopak ani on své pomoci, pokládaje její zesílení za zájem vlády a za dostatečnou záruku proti českým politickým (federalistickým) aspiracím.“⁴⁶ Sacher-Masoch si důvěřoval natolik, že do schůzí sekcí nemusel chodit žádný policejní dohled, za jeho „protektorátu“ byly připraveny nové stanovy (dle nového spolkového zákona z roku 1852), díky dobrozdání policejního ředitele došlo 29. června 1854 k vydání prozatímního císařského rozhodnutí, kterým se povolovala další činnost

---

⁴³ J. PROKEŠ, *Z těžké doby Matice české 1850-1860*, s. 23.

⁴⁴ Projekt slovníku byl schválen Sborem Matice už v prosinci 1850, nesouhlasil s ním jen Čelakovský. Na slovníku se pracovalo celý rok 1851, výsledky, přibližně 700 článků, byly dány Sborem na počátku roku 1852 k posouzení třemi odborníky: prof. Fabianem, radou Štorchem a prof. Purkyněm. Ve Sboru 3. července 1852 bylo usneseno: „na ten čas hlavně z příčin materiálních Matice encyklopaedický slovník vydávati nemůže.“ Matici by totiž dle nejlevnějších rozpočtů musela ročně dávat na vydání slovníku 5000 zl. za předpokladu, že by 2000 zakladatelů předplatilo celý slovník, díl po 1 zl. K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 134-144.

⁴⁵ K. TIEFTRUNK, *O vynikajících momentech dějin Matice české*, ČČM 1882, s. 363.

⁴⁶ J. PROKEŠ, *Z těžké doby Matice české 1850-1860*, s. 27.

muzea i jeho sekcí. Výbor byl požádán o provedení dílčích změn⁴⁷ a k předložení finálních stanov. To se ale již Sacher-Masochova éra v Praze chýlila ke konci.⁴⁸

S příchodem nového policejního ředitele Antona von Päumanna zavládl v Praze ostrý protičeský kurz. Päumann se netajil svojí antipatií ke všemu českému a Muzeum to brzy pocítilo. Stálý komisař Grünes byl ihned ustanoven dozorujícím nad všemi schůzkami v Muzeu. Hned první Grünesova zpráva z jednání matičního výboru 28. listopadu 1854 přinesla Päumannovi kýžené informace. Zjistilo se, že pokladník Matice Josef Frič předkládá účetnictví teprve z roku 1852, přitom bylo známo, že matiční pokladna disponuje velkým kapitálem. Cíl prvního útoku byl jasný. Päumann se dal slyšet, že předběžné císařské rozhodnutí o stanovách potvrzuje toliko holou existenci Muzea a jeho výboru, o ostatních součástech v něm není řeči. Policejní ředitelství touto cestou připravilo obě muzejní sekce (archeologickou i přírodovědeckou) a především samostatný odbor Matice české o autonomii. Svoji činnost musí odbory omezit na vědecké pole, přičemž do přednášek mají umožněný vstup jen členové společnosti. Matici se pak zapovídalo disponování vlastním kapitálem, veškeré útraty měly jít přes muzejní Společnost. Tomek se snažil svojí důvodovou zprávou zachránit vydavatelskou aktivitu Matice, výbor muzejní Společnosti tuto iniciativu podpořil a doručil nový návrh stanov 26. února 1855 policejnímu ředitelství. Päumann poslal návrh stanov na místodržitelství až v květnu a nezapomněl je doprovodit svým vyjádřením. Rozhodně odmítl autonomii Matice české a připustil jen dvě možnosti řešení: pevné začlenění do muzejní Společnosti, nebo její úplné zrušení. Raději by byl pro druhou variantu.

Podporu argumentů Päumannovi nešťastnými událostmi sneslo Muzeum samo. V doplňovacích volbách do výboru muzejní Společnosti 19. května byli ostentativně ignorováni oficiální adepti a s přehledem zvítězili profesor J. E. Purkyně a školní rada Josef Wenzig. Česká vládní strana se rozešla s policejním ředitelstvím. Päumann zuřil a navrhoval místodržícímu Meczérymu buď donutit Muzeum, aby dávalo kandidáty do výboru místodržitelství ke schválení, nebo aby byla muzejní Společnost zrušena a správu Muzea obstarávala nově založená oficiální instituce.

Druhý hřebíček do matiční rakve zarazil prezident společnosti hrabě Kristián z Valdštejna. Dne 17. července se sešla schůze správního výboru a radila se o jednacím řádu pro Matici českou. Toto jednání měl oznámit členům výboru sekretář V. V. Tomek. V případě prezidenta hraběte Valdštejna, který tou dobou dlel na svém zámku v Mnichově Hradišti, bylo

---

⁴⁷ Šlo zejména o změnu názvu, v němž nesměla figurovat slova vlast, vlastenecký apod. a měla být důsledně nahrazena výrazy království české, böhmisch. J. PROKEŠ, *Z těžké doby Matice české 1850-1860*, s. 29.

⁴⁸ Právě pro svoji „vstřícnost“ k Čechům a podezřelý klid v Praze byl Sacher-Masoch v nemilosti jako „laxní policejní úředník“ přeložen v září 1854 do Štýrského Hradce. J. PROKEŠ, *Z těžké doby Matice české*, s. 29.

oznámení provedeno dopisem podaným 15. července. V něm se Tomek omlouvá, že pro věcné překážky mohl dopis odeslat až nyní. Na Hradiště došla zásilka v den konání schůze. Valdštejnův hněv je v tomto případě pochopitelný, cítil se uražený a hlavně měl pocit, že celá záležitost je plánovanou intrikou, s cílem zajistit jeho nepřítomnost na důležitém jednání. Se svými podezřeními se okamžitě obrátil na policejního ředitele Päumanna, nezapomněl přiložit Tomkův dopis. Päumannovi přišla aféra vhod, Tomek byl pozván k výslechu a zde 19. července přiznal, že termín schůze byl sjednán již o čtrnáct dní dříve a Tomek Valdštejna mohl informovat včas. Tomek chtěl svoji chybu napravit, poslal druhý dopis Valdštejnovi, v němž prezidenta Společnosti žádal o svolání nové schůze o stejném programu. Valdštejn jí odmítl. Samozřejmě i tato komunikace se záhy dostala do rukou pražského policejního ředitele. Päumann ji doplnil svými poznámkami a vyzval místodržícího Meczéryho, aby poslal záležitost Muzea a Matice k řešení do Vídně. Ve Vídni ale panovalo velké překvapení z naprosté odlišnosti zpráv o Muzeu, Sacher-Masochovy relace totiž byly vůči Společnosti i Matici velmi vstřícné, naopak Päumann sršel ve své zprávě varováními před separatistickým zázemím Čechů v Matici. Ministru Lvu Thunovi se dařilo několik let držet jednání o budoucnosti českého Muzea stranou. K projednávání se nové stanovy dostaly až roku 1859, vyřešení záležitosti přišlo až roku 1862 už v éře nové ústavnosti a bez Päumanna na pražském policejním ředitelství.

Ač byla padesátá léta existenčně krušná, nezaostala Matice ve své vydavatelské činnosti. Pokračovalo vydávání Palackého *Dějin*, v roce 1855 započal další velkolepý projekt, Tomkův *Dějepis města Prahy*. S malým zpožděním se pilně překládala Shakespearova díla, stále s cílem stihnout vydat všechna dramata do jubilejního roku 1864.

3.4 Blýskání na časy, šedesátá a sedmdesátá léta.

Příchodem nové ústavnosti začala Matici nová éra. Schválení stanov 30. dubna 1862 ministerstvem vnitra bylo pro muzejní Společnost velkou úlevou. Matice zůstala s Muzeem i nadále volně spojena, muzejní výbor jmenoval kurátora a jeho náměstka, matiční pokladna byla ustanovením jasně určena jen k financování nakladatelských aktivit. Kurátorem Matice se nadlouho stal hrabě Harrach, na místě zástupce kurátora se postupně vystřídali Josef Wenzig, Josef Jireček a Václav Vladivoj Tomek.⁴⁹

---

⁴⁹ Jan hrabě Harrach byl kurátorem od 5. prosince 1862 do 12. června 1891, kdy byl zvolen prezidentem muzejní Společnosti, Josef Wenzig byl zástupcem od 17. dubna 1863 do 2. prosince 1876, kdy se zástupcem stal Josef Jireček, jeho nahradil 4. října 1879 Václav Vladivoj Tomek. K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 282-285.

Roku 1867 byla zveřejněna nová pravidla pro výběr knih. „*Na každý rok ustanoví se dle stavu výdajných peněz Matice, za jakou peněžní částku každý zakladatel bude moci si vybrati zdarma knih maticních. Mimo to budiž každému zakladateli volno, koupiti si po jednom výtisku kterékoli jiné knihy maticné za nižší cenu, která by pro zakladatele byla ustanovena.*“⁵⁰ Členové Matice české si celé znění návrhu nových pravidel mohli přečíst už v roce 1866 v Muzejníku na stránce 301. Matice se navrátila k vydávání knih svou podporou, zakladatelé dostávali takové knihy za cenu levnější (ne zdarma, jak tomu bylo zvykem u knih vydaných přímo Maticí). Přijímání knih cizích nakladatelů přinášelo problém dosavadnímu výdejci maticních knih, knihkupci Františku Řivnáčovi, který zároveň působil jako maticní komisionář. Vydávání knih zakladatelům se Řivnáč vzdal a ponechal si jen komisní prodej. Musela být zřízena zvláštní expedice, která byla svěřena 9. června 1869 Jiřímu Wegnerovi. Tento muzejní úředník postoupil po odstoupení Josefa Friče roku 1873 na jeho místo správce maticních důchodů. Za Wegnera přibýlo do seznamu činností expeditora také přijímání splátek od zakladatelů a zapisování změn do maticních listů. Expeditorem se stal František Hlaváček, za odpovědné místo musel zaplatit kauci 600 zlatých.

V roce 1863 Sbor rozhodl, že je třeba doplnit základní kapitál Matice české na potřebných 100 000 zlatých, po dosažení této sumy bylo možné směřovat všechny peníze vybrané mezi novými zakladateli na vydávání knih. Navíc bylo třeba ustálit maticní hospodaření, aby nedocházelo ob rok k velkým finančním výkyvům. Pokladníci po roce 1863 měli povinnost upomínat otálející zakladatele k včasným platbám, pečlivě se dohlíželo na splátky z hypoték uložených Maticí na různých pražských nemovitostech. Tieftrunk poznamenává že: „*Zvláště po roce 1870 byl Sbor velice opatrný v ukládání jistin. Nedal se tehdejší proudem spekulacním strhnouti v pochybné podniky finanční, spravoval se obezřele jen pozitivními prospěchy ústavu, jež řídil, a zachoval takto jmění národní ode všech pohrom.*“⁵¹ Od roku 1865 Matice ukládala své jistiny na návrh Františka Ladislava Riegra také v cenných papírech Hypoteční banky. Základní kapitál 100 000 zlatých byl navzdory bohatým darům oslovené české šlechty doplněn až v roce 1867 vyplacením odkazu vlasteneckého faráře Josefa Schmidingerera.

Navzdory velkorysému vydavatelskému plánu a optimistickému finančnímu výhledu se Matice v průběhu šedesátých a na počátku sedmdesátých let potýkala s poklesem počtu nových členů. „*Toto ubývání členů bylo tím povážlivější, čím více se zmáhal touž dobou počet národních ústavů a spolků nových; těmi zajisté obecnstvo ještě více odvracelo se od*

---

⁵⁰ K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 195.

⁵¹ *Tamtéž*, s. 198-200.

*literárního ústavu staršího, jemuž dokonce i veřejně vytykáno, že se již přežil a potřebám novověkým že nevyhovuje.*⁵² S radou přišel knihkupec Skřivan, roku 1873 navrhl Sboru, aby novým členům dával prémie ze starších spisů ležících bez užitku ve skladu Matice. Podobný postup navrhoval již roku 1865 Václav B. Nebeský, ale již následujícího roku bylo od premií upuštěno. Nově měl prémie dostat každý zakladatel po zaplacení lhůty (10 zl. 50 kr.), prodejní cena premií dělala 52 zlatých 50 krejcarů, po zaplacení pěti lhůt se tedy zakladateli vložená částka okamžitě vrátila a nadále mohl vybírat matiční knihy. Ustanovení se setkal se zájmem a od roku 1874 počty zakladatelů opět rostly. Mimo zakladatelské lhůty čerpala Matice finance také z několika odkazů, šlo o částky od několika stovek až po několik tisíc zlatých.⁵³

Sbor se na počátku šedesátých let uvolil vydávat všechny muzejní časopisy (tedy kromě Muzejníku také Živu a Památky archeologické) svým nákladem. Každý z časopisů měl pojednávat o jiných oborech, Muzejník o literatuře, filozofii a jazykovědě, Živa o výsledcích přírodních bádání a Památky o místopisu, archeologii a historii. Zakladatelé odebírali jeden časopis zcela zdarma a ostatní mohli dostávat za sníženou cenu 1 zlatý 50 krejcarů. Muzejník měl mít 1700 výtisků, Živa a Památky po 1300 exemplářích. Hned v roce 1861 se ukázalo, že členové Matice mají zájem hlavně o Muzejník. Bylo jasné, že náklad Muzejníku se musí zvyšovat. Když pak vydáváním všech tří časopisů došlo roku 1864 k dalšímu schodku v matičním rozpočtu, bylo konečně rozhodnuto, že náklad Živy a Památek se ustálil na 700 kusech a byl vydáván podporou Matice.⁵⁴ Živa měla i nadále existenční problémy, představitelé přírodovědecké větve Muzea Purkyně a Krejčí se přimlouvali, aby Muzejník byl otevřený i přírodovědným článkům. V průběhu šedesátých let proběhlo několik pokusů se směřováním Muzejníku.⁵⁵ V jeho čele se vystřídal několik významných postav. Až jej v roce 1870 převzal Josef Emler. V Emlerově redakci zůstal Muzejník úspěšně až do konce roku 1890. Muzejník se v této době stabilizoval obsahově jako vědecký sborník Muzea pro dějepis, literaturu a filologii.

Od padesátých let pokračovalo vydávání překladů Shakespearových dramát. Cílem původně bylo stihnout vydat na náklady Matice české celé Shakespearovo dílo do roku 1864, do roku 300. výročí narození autora. Na překladatelském maratonu se podílela řada

---

⁵² K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 204.

⁵³ *Tamtéž*, s. 210.

⁵⁴ Zmíněný schodek 1300 zlatých zaplatil ze svého kurátor Matice hr. Harrach. K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 213.

⁵⁵ V roce 1865 se pomýšlelo na upravení Muzejníku jako revue se zábavně poučným obsahem, roku 1866 se navrhovalo, aby byl Muzejník zrušen a místo něho byly vydávány každoročně oborové sborníky. K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 214-221.

překladatelů.⁵⁶ Celkově se zčeštění dočkalo třicet sedm dramát, Maticе vydala také původní český spis od Jakuba Malého, který shrnoval Shakespearovu dramatickou činnost a přibližoval básníkův život. Překladatelské nadšení českých básníků mělo jednoduchý důvod: dokázat, že v českém jazyce mohou být čtena nejlepší díla všech světových autorů. S překlady se totiž pojí celá řada těžkostí. „*Jsou překladatelé, a sice muži slavného jména, kteří rovnajíce verš k verši, nevystupují z mezí originálem vytknutých; přičemž nevyhnutelně mnoho básnických konkrétností jen obecným pojmem vyjadřují, mnohého si také ani nevšímají.... Druhá strana nadělala opět širokým rozepisováním o třetinu více veršů, což tím menší chvály hodno se býti vidí. Kdo svědomitě k originálu přilne, musí formu trochu rozšířiti, musí někdy dlouho hledati, a nenajde-li, alespoň doufati, že tím neb oním vtípem, tím neb oním obratem k svému vzoru se přiblížil.*“⁵⁷ Ediční praxe hodnocení překladů došla právě na počátku šedesátých let výraznou změnou. V Matici musel každý překlad projít kontrolou dvěma znalci daného jazyka. Ti měli zhodnotit, zda se autor neodchyluje příliš od originálu a to jak rozsahem, tak i obsahově. Posuzovatelé upozorňovali i na chyby v české stylistice, mnohdy připojovali vlastní návrhy a samozřejmě se někdy nevyvarovali řevnivosti. V takových případech byl povoláván jako poslední instance překladatel Jan Čejka. Překládala se také antická dramata, zejména vynikly Aischylovy tragédie Eymenid a Promethea od Václava Bolemíra Nebeského z roku 1862, které byly označeny za vzor básnického překladu.

„*Nejdůkladněji a nejhojněji vzděláván dějepis, který svými dvěma mistry i svým směrem stal se vskutku vědou národní, jejíž výsledky i dějepisu obecnému velice prospěly.*“⁵⁸ řekl o vydávání obou nejvýznamnějších historických projektů Maticе české: Palackého *Dějiny* a Tomkova *Dějepis Prahy* Karel Tieftrunk. Františka Palackého v jeho *Dějínách národu českého* čekal ještě pátý díl, období od roku 1470 do roku 1526. Právě toto období přineslo Palackému obrovské, celoevropské uznání. Šlo o korunní klenot jeho dosavadního díla, kde zhodnotil studijní cesty po evropských archivech. Práci přijímala řada předních evropských dějepisců s nadšením.⁵⁹ Palackého *Dějiny* pak začaly od roku 1861 vycházet v druhém vydání, ovšem v privátním nakladatelství. Druhou historickou perlu Maticе české, Tomkův *Dějepis města Prahy*, se v sedmdesátých letech podařilo obohatit o tři svazky, druhý až čtvrtý.

---

⁵⁶ Od roku 1861 Jakub Malý (6 překladů), František Doucha (5 překladů), Jaromír Čelakovský (4 překlady), Josef Jiří Kollár (2 překlady) a Ladislav Čelakovský (1 překlad). K.TIEFTRUNK, *Dějiny Maticе české*, s. 223-226.

⁵⁷ Jan Čejka hodnotí klady a zápory českých překladů na schůzi sboru Maticе české. ANM Maticе česká, kniha protokolů 1871 a K.TIEFTRUNK, *Dějiny Maticе české*, s. 227.

⁵⁸ K. TIEFTRUNK, *Dějiny Maticе české*, s. 242.

⁵⁹ J. KOŘALKA, *František Palacký (1798-1876)*, s. 409-416 a 471-478.

Období od potvrzení stanov Matice roku 1862 do oslav padesátého výročí existence Matice řadí Tieftrunk ve své práci *Dějiny Matice české* mezi nejúspěšnější období spolku. Vzednutí národního života v šedesátých a sedmdesátých letech Matice pomohla rozšiřující se nabídkou svých tisků, stejně jako ustavením širšího sboru Matice české,⁶⁰ který měl v gesci pořádání přednášek a osvětovou činnost v méně frekventovaných oborech vědění.

3.5 Karel Tieftrunk, historik Matice české⁶¹

V této bakalářské práci je hojně citováno dílo Karla Tieftrunka *Dějiny Matice české*. Autor spisu zaslouží krátké představení. Karel Tieftrunk byl povoláním středoškolský profesor, angažoval se v českém národním hnutí. Datem narození 30. října 1829 patřil ke generačním vrstevníkům například českého historika Antonína Gindelyho. Původem z Bělé pod Bezdězem si vštípil zájem o bohaté české dějiny. V roce 1847 začal na univerzitě v Praze studovat trojici oborů: dějepis, zeměpis a filologii. Po studiích provozoval pedagogickou praxi na akademickém gymnáziu v Praze a na gymnáziu v Litoměřicích. Zde začal na přání žáků soukromě přednášet o české literatuře. O tuto aktivitu (bylo to v padesátých letech) se začaly zajímat rakouské úřady, zákaz přednášek ale vyneseno nebyl. Od roku 1859 vyučoval na německém gymnáziu v Praze, pedagogickou kariéru završil roku 1882 místem ředitele českého gymnázia v Žitné ulici. Vědecky se profiloval při práci v archivech na Mladoboleslavsku. Roku 1867 jej přizvali do Královské české společnosti nauk. Od roku 1872 se stal členem užšího Sboru Matice české. V širším Sboru Matice české působil od okamžiku jeho založení v roce 1870 jako jednatel. Širší Sbor měl za úkol šířit přednáškovou a novinářskou činností znalost českého jazyka. Iniciativou širšího Sboru došlo k ustavení komise pro sepsání *Brusu jazyka českého*. Dílo, k němuž Tieftrunk napsal rozsáhlou předmluvu a podílel se na významné části obsahu, bylo při prvním vydání roku 1877 natolik úspěšné, že se brzy dočkalo druhého v nakladatelství Jana Otty roku 1881. Sám Tieftrunk se zabýval zlomovými momenty české historie, první knihou vydanou roku 1872 nákladem Matice české byl *Odpor stavův českých proti Ferdinandovi I. l. 1547*. Již dříve připravil edici vydání *Historie české od Pavla Skály ze Zhoře* v pěti dílech, vyšlo v letech 1865 – 1870 u I. L. Kobera. Články zveřejňoval v odborných periodikách, zejména v Památkách

---

⁶⁰ Širší Sbor Matice české vznikl v roce 1870 a jeho členové se starali o jednorázové vzdělávací akce, komunikoval také s dopisujícími členy Matice české a doporučoval články (upravené přepisy přednášek) do ČČM.

⁶¹ Údaje o Karlu Tieftrunkovi čerpány z: Libor DOLEŽEL, *Karel Tieftrunk*, Zlatá Praha, 5 1885, roč. 2, čís. 19, s. 257 - 258.

archeologických, v Osvětě a v ČČM. Témata prací se pohybovala na pomezí českého jazyka a historie. Nezřídka se věnoval rukopisnému sporu, kde zastával muzejní názor, že rukopisy jsou pravé.⁶² Řada jeho článků se objevila jako hesla v Riegrově slovníku naučném.

Pro tuto práci nejzásadnější spis, tedy *Dějiny Matice české*, sepsal Tiefertunk na vyzvání užšího Sboru v letech 1880 - 1881. Předpokladem bylo seznámení s rozsáhlými matičními protokoly, s nimi měl Tiefertunk co do činění od roku 1870, kdy se stal jednatelem širšího matičního Sboru. V roce 1872, kdy byl zvolen na zbývajících čtyři roky na místo po odstupujícím Václavu rytíři Neubaerovi, se Tiefertunk zapojil i do užšího Sboru Matice české. O své práci na *Dějinách Matice české*, přednesl rozsáhlý referát na valném shromáždění Společnosti českého Muzea v létě 1881.⁶³

V Matici působil Tiefertunk až do roku 1897, v letech 1892 – 1894 zastával funkci zástupce kurátora Matice. Zemřel 2. prosince 1897 v Kutné Hoře.

---

⁶² Karel TIEFTRUNK, *Hlavní povahy Královodvorského rukopisu a důležitost jejich pro kulturní dějepis český*, ČČM 1862.

⁶³ K. TIEFTRUNK, *O vynikajících momentech dějin Matice české*, ČČM 1882.

4. Desetiletí 1880-1890

4.1 Jubilejní rok 1881

Počátek osmdesátých let se v Matici české nesl v duchu oslav 50. výročí založení Sboru pro literaturu českou v Museu. Už „15. ledna 1879 se Sbor Matice české usnesl, aby roku 1881 byla oslavena památka padesátiletého trvání Matice české (...) 12. května Sbor uzavřel, aby tato památka oslavila se vydáním *Dějiny Matice*, za jichž sepsání prof. Tiefertunk požádán“.⁶⁴ Toto dílo se stalo do dnešních dnů dochovaným důkazem velkorysého pojetí oslav a též jedním ze základních vodítek pro odbornou veřejnost. Spis *Dějiny Matice české* vyšel roku 1881 a dobové recenze se o něm vyjadřovaly více než pochvalně. V Muzejníku z roku 1883 můžeme číst o Tiefertunkovi: „Vylíčil nám obraz všestranné činnosti Matice české a všech nesnází, s nimiž jí mezi přáteli a nepřáteli, jakož i s občasnými poměry bylo zápasiti, velmi důkladný a trefný a co do formální stránky zdařený, tak že bude vlasteneckému tomu ústavu pomníkem vždy trvajícím“.⁶⁵

Sám Tiefertunk jubileum Matice české přivítal na valném shromáždění Společnosti Muzea království českého 25. června 1881 rozsáhlým referátem s názvem „*O vynikajících momentech dějin Matice české*“. Tiefertunkův projev zůstal dodnes zaznamenán na stránkách Muzejníku z roku 1882.⁶⁶ Je zajímavé, že v závěru *Dějiny Matice české*⁶⁷ se Tiefertunk zmínil i o této přednášce ve valném shromáždění, což napovídá, že mezi odevzdáním díla do tisku a proslovením slavnostního projevu nebyla velká časová prodleva. Hned v úvodu výkladu Tiefertunk poznamenává, že referát je jen vybráním nejvýznamnějších momentů dějin Matice české, velké a „*vyčerpávající dílo bude v brzké době vydáno tiskem*“.⁶⁸ Rozsáhlý referát seznámil posluchače i s pokusy o českou vlasteneckou vydavatelskou společnost, které předcházely založení Matice české. Velkým obloukem se přes chválu patriotické šlechty dostává k okamžiku ustavení Muzea a zejména k příchodu Františka Palackého roku 1823 do Prahy: „*Za krátko Palacký si zjednal přízeň spanilomyslných hrabat Šternberků. A odtud působil mocný jeho duch na smýšlení a konání jejich ve prospěch jazyka českého*“.⁶⁹ Osobnost Františka Palackého se prolíná celým textem až v adoračních tónech, je to dáno jistě tím, že právě František Palacký, zakladatel muzejního časopisu a duchovní inspirátor pozdější

⁶⁴ K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 261.

⁶⁵ *Hlídky literární*, ČČM 1883, s. 181-182.

⁶⁶ K. TIEFTRUNK, *O vynikajících momentech dějin Matice české*, ČČM 1882, s. 353-366.

⁶⁷ K. TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, s. 261.

⁶⁸ „*Obširné vydání zakrátko tiskem vyjde.*“ K. TIEFTRUNK, *O vynikajících momentech dějin Matice české*, ČČM 1882, s. 353.

⁶⁹ *Tamtéž*, s. 354.

všeobecné encyklopedie, se o Matici zasloužil mírou největší. Samotné založení Matice české je v referátu podáno jako součást snahy o všeobecnou encyklopedii. V roce 1830 již ale učenci věděli, že bez dílčích vědeckých prací je takový podnik nemožný a Matice česká se stala platformou, na jejímž základě začala plánovitě vycházet odborná pojednání rozšiřující český vědecký obzor. Tieftrunk popisuje navazování styků s nejvýznamnějšími evropskými i zámořskými vědeckými společnostmi. Navzdory názvu se ale přednáška nevyhýbá ani nepřijemnějším obdobím v dějinách Matice, zejména nebezpečí zastavení Matice v padesátých letech. Nechvalně se Tieftrunk také vyjadřuje o kolísání úmyslů a výsledků Sboru, které bylo způsobeno jednak nezájmem čtenářů, jednak rozmělněním nakladatelské politiky Matice do titulů přímo Maticí vydaných a Maticí k vydání podporovaných. „*Přátelé pokroku hmotného naléhali na sbor, aby více pečoval o nauky reální a o praktické spisy průmyslnické. Sbor (...) uchopil se té myšlenky, kromě vydávání knih nákladem Matice, vydávati též rozličné spisy pomocí její, které pak zakladatelům ve snížených cenách se prodávaly*“.⁷⁰ Čtenáři se od Matice odvraceli, připlácet si za další knihy pro ně nebylo v dané době možné. „*Nad to sbor, přispívaje na vydávání knih, rozdrobil nemálo výdajné peníze, ano octnul se sám v nesnázích, které mu pak v důležitých předsevzetích překážely*“.⁷¹

Tieftrunk ve svém referátu vysvětluje, proč se Matice po roce 1860 takřka plně soustředila na vydávání vědecké literatury. „*Při rozhojněném a rozvětveném životě národním jediný ústav literární není již s to, aby dostal všem požadavkům duševního života národního. Proto také sbor krom některých výjimek přihlížel víc a více k literatuře naukové. (...) I poznal sbor, že Matice ani nemůže ani nemusí všem oborům literatury stačiti. Pročež obmezoval se na literaturu vědeckou, jmenovitě na vydávání spisů takových, které od jednotlivých nakladatelů přílišných obětí vymáhaly*“.⁷² O posledních událostech v Matici se Tieftrunk zmiňuje jen okrajově, za důležité milníky považuje potvrzení muzejních stanov i stanov Matice české v roce 1862, a dovršení míry kapitálu v matiční pokladně roku 1867 „*...dílem rozšafnou správou finanční, hlavně pak spanilomyslnou štedrostí některých vlasteneckých šlechticův a mnoho jiných zakladatelů dosažena summa 100 000 zlatých. Odtud může všechny vklady a úroky Sbor nakládati na vydávání spisů*“.⁷³

V osmdesátých letech došlo k několika dílčím změnám v pravidlech přijímání nových členů. Neumírající členové (knihovny, spolky, města a vědecká uskupení) měli dle schválení

---

⁷⁰ K. TIFTRUNK, *O vynikajících momentech dějin Matice české*, ČČM 1882, s. 363.

⁷¹ *Tamtéž*, s. 363.

⁷² *Tamtéž*, s. 363-366.

⁷³ *Tamtéž* s. 365.

Sboru Matice české z 10. listopadu 1880 být přijímání za zakladatele výhradně na schůzích Sboru, jejich přístup musel do budoucna projít schválením. Přijímání osob vystupujících pod šifrou mělo být zcela zakázáno, o výjimkách rozhodoval Sbor. Důležitým opatřením bylo zadání skladatelům záloh, aby oznamovali místo bytu, odkud odeslali první a poslední zakladatelskou splátku do matičního fondu.⁷⁴

4.2 Časopis musea Království českého

K výraznějším změnám došlo také v redakci Muzejníku, odpovědným redaktorem byl i nadále Josef Emler (od roku 1870 do roku 1890). Emler v prvním desetiletí svého působení v Muzejníku stabilizoval redakci, která byla na sklonku šedesátých let značně rozkolísaná. Emler „...si též předsevzal v *Muzejníku*, jakožto orgánu neodvislém, pěstovati neustrannou kritiku“.⁷⁵ V průběhu sedmdesátých let se postupně zvyšoval náklad časopisu až na 2200 výtisků a zároveň se časopis rozrůstal i obsahově. „*Časopis Musejní nabývá čím dále tím více opět svého vědeckého způsobu, vzdělávaje vedle ostatních nauk hlavně dějepis, literaturu a jazykozpyt slovanský, a tu zase předkem českoslovanský. Podává též nekrology spisovatelů českých.*“⁷⁶ Muzejník byl ale také dražší o 50 krejcarů, na matiční knížku jej vydávali za 3 zl. 50 kr. Návěstím, jehož opis nalézáme v archivním fondu Matice české, informuje redakce dopisovatele Muzejníku: „*Ve schůzce 27. února Sbor ustanovil, aby honorár za práce do časopisu položené byl zvýšen a sice, aby se za arch práce původní dávalo 20 zl. stř., za arch výpisků a překladu 8 zl. stř.*“.⁷⁷ Dále bylo 26. března ve Sboru rozhodnuto, aby Muzejník vycházel nadále čtvrtletně, a to v rozsahu 10-12 tiskových archů, rozrostl se tak o další 2-4 archy. „*Všechna naše péče bude obrácena ke zvelebení jediného českého orgánu, vyšším slovesným snahám věnovaného, v čemž ovšem hlavně spoléhati musíme na činné oučastenství pp. spisovatelů.*“⁷⁸ Emler si byl jist, že jen s pomocí významných českých spisovatelů a badatelů, bude možné udržet Muzejník i v dalším desetiletí na vysoké vědecké úrovni. „*P. t. pánů přispěvatelů žádáme, aby práce své ráčili zasílati opět pod adresou redaktora (do Krakovské ulice č. 1362 II v druhém poschodí).*“⁷⁹ Vydávání Muzejníku stálo Matici každoročně velké sumy, celých 2600 zlatých,⁸⁰ na rozdíl od dalších muzejních periodik byl ale odběratelský zájem o Muzejník obrovský, členové Matice české odebírali Muzejník

⁷⁴ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, karton 3, 1876-1889, rok 1880.

⁷⁵ Karel TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, Praha 1881, s. 221.

⁷⁶ *Tamtéž*, s. 221.

⁷⁷ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, karton 3, rok 1880.

⁷⁸ *Tamtéž*.

⁷⁹ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, karton 3, rok 1880.

⁸⁰ *Tamtéž*, roky 1880-89, účetní zpráva Matice české.

prakticky samozřejmě. Roku 1890 se Josef Emler po dvaceti letech rozloučil s redakcí Muzejníku: „*Naléhavé povinnosti úřední přiměly mě ke složení redakce tohoto časopisu, již jsem plných dvacet let zastával*“.⁸¹ Emler se v posledním úvodníku vyznává, že časopis sice stabilizoval, ale nedovedl jej až do té nejvyšší vědecké úrovně, jak si původně kladl za cíl. „*Nastoupil jsem za okolností nevlídných a nepříznivých, trvalo delší dobu, nežli se časopis mohl dostat do kolejí příhodnějších. Neposlední příčinou toho, že jsem nepřivedl časopis, kam jsem jej, uvazuje se v redakci, přivésti chtěl, bylo, že v Časopise musejním mělo se vyhovovati dle přání mnohých vlastenců více směřům zároveň a místa na to při obmezeném objemu se nedostávalo, a tak řádné a všestranné zorganizování práce – nehledě ani k jiným obtížím – velmi nesnadné bylo. Ale vůli jsem měl nejlepší a myslím, že mi ani příčinění nescházelo*“.⁸² Rozloučením Josefa Emlera skončila jedna přelomová epocha v historii Muzejníku. Emlerova péče o redakci Muzejníku byla obrovská, snažil se o velké kvalitativní změny, se svými záměry se svěřil v korespondenci častému přispěvateli Muzejníku Antonínu Rybičkovi.⁸³ Během Emlerova vedení se ustálila čtvrtletní periodicita a rozšířil se rozsah časopisu. Svě místo v Muzejníku postupně nalézaly všechny oblasti činnosti Muzea (pokud neměly dosud svůj vlastní tištěný formát).

4.3 Vlastní nakladatelské počiny Matice české

Působnost Matice se postupně měnila a nově se objevoval důraz na přednáškovou činnost při schůzích širšího Sboru Matice české. Přednášky zde pronášely přední osobnosti českého vědeckého života. Přesto ale hlavní náplní dění v Matici bylo nadále dle stanov „*vydávání dobrých českých knih*“. Oproti prvním padesáti letům existence Matice se ale značně proměnila společenská situace. Ve schůzích Sboru se řešila především nakladatelská politika Matice. Nakladatelství rostla po uvolnění tiskového zákona v roce 1862 značnou rychlostí. Ve sledovaném období osmdesátých let už lze hovořit o zavedených podnicích s tradicí. Nakladatelé Jan Otto, František Šimáček, Jan Vilímek, nebo František Topič si rozebrali většinovou produkci, u které byla větší pravděpodobnost zisku. Například „*Ottovo nakladatelství vydávalo nenáročnou lidovou četbu, naučné a odborné publikace, sborníky, almanachy, slovníky, cestopisy, kalendáře, učební pomůcky včetně jazykových učebnic, knihy*

---

⁸¹ Epilog ročníku, ČČM 1890.

⁸² *Tamtéž*.

⁸³ Milena BĚLIČOVÁ, *Josef Emler a Národní muzeum v Praze*, in Josef Emler, příspěvky k jeho učitelské, vědecké a organizátorské činnosti, ed. Ivan HLAVÁČEK, Praha 1989, s. 224.

pro ženy i mládež, básně původní i přeložené, životopisy atd.“.⁸⁴ Místo pro Matici se povážlivě zužovalo na edice starých tisků a odborné, úzce profilované tituly, které by soukromým nakladatelům neslibovaly odpovídající zisk. Přesto se Matici dařilo získávat pro své tituly kvalitní autory, a další velké množství badatelů různé úrovně posílalo své rukopisy do muzea v touze, aby je vydala právě Matice. Ediční plán Matice nebyl až na malé výjimky⁸⁵ dopředu zásadně plánován, pokračovalo se v nastaveném systému pěti edičních řad. Z těch byla dlouhodobě nejpočetnější novočeská bibliothéka,⁸⁶ zahrnující původní práce tehdejších autorů.

4.3.1 Dějepis města Prahy v osmdesátých letech

Jednou z vlajkových publikací Matice české byl rozsáhlý projekt Václava Vladivoje Tomka *Dějepis města Prahy*. S jeho vydáváním se začalo roku 1855. Původně Tomek zamýšlel vydat své *Dějiny města Prahy* v pěti svazcích, v předmluvě k prvnímu vydání ze srpna 1855 říká: „Aby se při různorodé této látce zachovala na zřeteli jednota celku, vzaty jsau za základ hlavního rozdělení celého díla doby časové velikými proměnami ve společenském životě značně od sebe se lišící. Tím rozpadlo se dílo na šest knih, z nichž první dvě, pro menší hojnost zříděl méně obšírné, obsaženy jsau w tomto prvním svazku; ostatní budau asi obsahovati každá o sobě svazek jeden“.⁸⁷ Velmi pečlivou prací shromáždil Tomek tolik informací a příběhů, že se co díl omlouval v předmluvě čtenářům, že nedodrжуje svůj základní nástin rozsahu celého díla. Oproti původně plánovaným třem svazkům mapujícím dějiny Prahy do konce husitské revoluce, jich nakonec vyšlo pět, pokud nepočítáme svazek dodatků a oprav k prvnímu dílu, který vyšel roku 1872. Ve čtvrtém díle, vydaném roku 1879, se konečně dovršuje husitské období. „Díl čtvrtý dějepisů města Prahy, jež tuto odevzdávám váženému čtenářstvu, obsahuje příběhy od smrti krále Václava IV. až do přijetí bratra jeho Sigmunda za krále, tudy dobu tak zvané války Husitské“.⁸⁸ Aby byla práce kompletní, připravil Tomek k danému období ještě jeden shrnující svazek. „Poněvadž v této době zřídla dějepisů jsau nesrovnale hojnější, bylo lze jak přehled letopisný tak popis úředníků a důstojníků provésti mnohem auplněji a podrobněji než při době starší, a tudy vzrostly tak, že nebylo lze pojmuti je do čtvrtého dílu posledně vydaného co pouhé přílohy, nýbrž musel jim

⁸⁴ Veronika KORDASOVÁ, *Charakteristika a význam nakladatelství J. Otto*, [bakalářská diplomová práce] Masarykova univerzita Brno, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy, 2009, s. 17; více o nakladatelstvích Jaroslav ŠVEHLA, *Ja Otto - kus historie české knihy*, Praha 2002.

⁸⁵ Šlo o tisky vydané k jubilejním příležitostem: Tiefertunkovy *Dějiny Matice české*, či v roce 1878 v řadě Památky staré literatury české k pětiset letému výročí smrti císaře Karla IV. vydaný: *Karel IV: Spisové*.

⁸⁶ Celkem šest spisů, dle: A. GRUND, *Sto let Matice české: 1831-1931*, s. 34-35.

⁸⁷ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl I., Praha 1855, s. 10.

⁸⁸ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl IV., Praha 1879, s. 5.

věnován býti zvláštní, ač menší svazek, který se tuto podává co dějepisu Prahy díl V“.⁸⁹ Tento pátý, přehledový díl vyšel nákladem Matice české v roce 1881. V Hlídce literární Muzejníku ročníku 1882 věnoval redaktor Josef Emler prostor recenzi Tomkova *Dějepis města Prahy*. „Díl pátý obsahuje především podrobný letopisný přehled období od roku 1348-1436, potom popis úředníků zemských, osob při správě měst Pražských se vyskytujících, popis duchovenstva a hodností při obecném učení“.⁹⁰ Tomek postupoval při přípravě pátého dílu přísně logicky, získané informace utřídil, ve čtyřech hlavních seznamech postupuje od úředníků zemských a městských, samozřejmě u každého v chronologickém pořadí. Josef Emler na stránkách Muzejníku chválí vzácnou úplnost v seznamech konšelů nejen pražských, ale i mnoha dalších měst království. Výčet pokračuje duchovní sférou. „Arcibiskup se svým dvorem ji počíná, po něm následuje konsistoř s četnými svými příslušníky, po nich duchovenstvo kapitulních kostelů dle přčetných svých tříd, potom duchovenstvo farních kostelů i jejich oltářů a konečně duchovenstvo řeholní.“⁹¹ Emler ve své recenzi vyzdvihuje také souhrnný jmenný rejstřík. Celý díl shrnuje ve velmi kladném hodnocení. „Tento díl dějepisu Prahy není pro čtenáře, za to má však velkou cenu pro badatele dějepisu. Jak často naskytne se dějepisci otázka, kým toho či onoho času byl jistý úřad zastáván? Nebo zase, kdy ta neb ona osoba jistý úřad zastávala, o čemž se v tomto dílu páně Tomkova *Dějepis Prahy* pro dobu od r. 1348 -1436 v nejčtenějších případech poučení najde. Jmenovitě při kritice pramenů a při zjišťování chronologických dat bude konati badatelům dějepisu českého tento díl *Dějepis Prahy* neskonalé služby. Profesor Tomek vyvedl znamenitý kus práce“.⁹²

Dalšími spisy rozhojnil Tomek své dílo v roce 1885 a 1886. Obě navazující části *Dějepis města Prahy* se opět vrací k líčení dějin klasickým chronologickým přístupem. „Zřetel mám netoliko k příběhům vlastně místním, nýbrž šíře pojednávám také o jiných, při kterých Praha se jeví co střed a ohnisko veřejného života národu českého.“⁹³ V předmluvě se autor vyznává, že „...bylo mi také při spisování dílu šestého a sedmého dějin těchto šířiti se mnoho o událostech, které se nezběhly jen w objemu měst Pražských nebo w nejbližším okolí jejich, nýbrž na mnoze ve vzdálenějších krajinách vlasti naší, ano i jiných zemí“.⁹⁴ Recenze v Muzejníku v Tomkově spisu správně viděla nedostižný projekt českého dějepisectví, slyšíme opět pochvalná slova. „V díle přítomném máme před sebou vlastně dějiny české let 1436 – 1460 co nejzevrubněji popsané, při čemž Praze věnována jest zvláštní pozornost; při

⁸⁹ Václav Vladivoj, TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl V., Praha 1881, s. 4.

⁹⁰ *Hlídka literární*, ČČM 1882, s. 543.

⁹¹ *Tamtéž*, s. 543.

⁹² *Tamtéž*, s. 543.

⁹³ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl VII., Praha 1886, s. 4.

⁹⁴ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl VII., s. 4.

tom zvláště je zajímavé Tomkovo opravdu skoro nedostižné lokalisování, běží-li o události pražské, a jeho svrchovaně objektivní a vlastenecké vypravování“.⁹⁵ Recenzent Josef Emler vyslovuje přání, aby se dílo Tomkovo stihlo dokončit a předjímá, že „...o budoucím, sedmém díle, již nyní můžeme povědět, že jsa již ukončen, roku budoucího se čtenářům našim dostane do rukou“.⁹⁶ Skutečně záhy, roku 1886 vychází sedmý díl *Dějepis města Prahy*. Tato skutečnost vypovídá jednak o dobré finanční kondici Matice české, a pak zejména o tom, že Tomek napsal oba díly současně. K tomu nás vede zejména vyznání autora v nezvykle krátké předmluvě šestého dílu. „*Kniha tato jest rozvržena na čtyry oddíly, z nichž první obsahuje vypravování událostí od roku 1436 do roku 1478. Shledal jsem, že by díl čili svazek jej obsahující měl objem poněkud větší, než vyžaduje pohodlí čtenáře, a protož rozdělil jsem jej na dvě polovice, z nichž toliko první obsažena jest v tomto svazku čili díle šestém; díl sedmý, již úplně k tisku připravený, bude pak obsahovati polovici druhou*“.⁹⁷ I tento sedmý díl recenze v *Muzejníku*⁹⁸ oprávněně chválí, redaktor Josef Emler tentokrát užívá úryvky z Tomkovy předmluvy a věnuje se obsahu kapitol. „*Kdyby se byl dvůr papežský za času Jiřího Poděbradského odhodlal schváliti kompaktáta a povoliti tady přijímání pod obojí způsobou, byla by se povolením tímto bezpochyby zjednala cesta k dorozumění se o smysl drahých tří artikulů pražských, tak aby změny v církevním řádu, které na základě jich byly v Čechách provedeny způsobem na mnoze nezřízeným, uvedeny byly v pravou míru. Král Jiří ano i ztupený Rokycana byli by v tom stolici papežské ochotnými a závažnými prostředníky. Mohla tím jednota s církví římskou tehdáž obnovena býti bez hrozných převratů, které o půl druhého století později dotkly se životní síly národa české.*“⁹⁹ cituje Emler doslovně Tomkovy věty o závažnosti období vlády Jiřího z Poděbrad. „*Doufám, že saudný čtenář najde stvrzení těchto náhledů v knize samé*“.¹⁰⁰ Tomek naznačuje, že sedmý díl *Dějepis města Prahy* se snaží být historickou rehabilitací krále Jiřího z Poděbrad.

Do konce osmdesátých let Tomek pracoval na dalším pokračování, to bylo však vydáno až po přelomu desetiletí v roce 1891. Náročnou archivní práci ulehčovala skutečnost, že Tomek pravidelně získával příspěvek¹⁰¹ pět set zlatých od rady hlavního města Prahy na

⁹⁵ *Hlídka literární*, ČČM 1886, s. 549.

⁹⁶ *Tamtéž*, s. 549.

⁹⁷ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl VI., Praha 1885, s. 4.

⁹⁸ *Hlídka literární*, ČČM 1887, s. 503-504.

⁹⁹ *Tamtéž*, a též V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl VII., s. 6.

¹⁰⁰ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl VII., s. 6.

¹⁰¹ „*Rada městská pokládá sobě za čest dáti na vědomí, že usnesla se, aby příspěvek pět set zlatých r.m. jakožto podpora k urychlení prací p. profesora Tomka při spisování jeho „Dějepis města Prahy“ opět pojat byl do rozpočtu obce Pražské na rok 1881. V Praze dne 23ho srpna 1880.*“ ANM; fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, karton č. 3, rok 1880 a též ANM; fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, karton č. 4, rok 1887, č. j. 201726.

služné svým archivním koncipistům. Práce se tak urychlila a další díly brzy následovaly, finálního počtu dvanácti svazků dosáhl *Dějepis města Prahy* roku 1901, přičemž se Tomkovi podařilo dějiny Prahy sepsat jen do roku 1608. O popularitě a významu Tomkovy řady *Dějepis města Prahy* zajisté také svědčí, že od počátku devadesátých let 19. století začal vycházet reprint již rozebraného nákladu prvních dílů této Tomovy práce.¹⁰²

4.3.2 Památky staré literatury české

Důležitou a relativně novou řadou v edičním plánu Matice české byly Památky staré literatury české. Jejich vydávání započalo rokem 1876, postupně vyšlo do roku 1880 sedm tisků:¹⁰³ *Nová rada* (1876), *Dalemil* (1877), *Staročeské hry divadelní* (1877), *Karel IV.* (1878), *Dačický I.* a *Dačický II.* (1878, 1879), a *O hře šachové* (1879).

Sedmým dílem této řady se stal *Žaltář Wittenberský*. Spis byl vydán roku 1880 a k vydání jej připravil významný český filolog Jan Gebauer. Jde důležitou literární památkou, o jejíž stáří se stále vedou spory „...co se tkne původu *Žaltáře Wittb.*, vysvítá z něho a ze srovnání jeho s textem jiných staročeských překladů *žaltáře*, že jest z velké části (o celku nelze toho dokázati) opisem nějaké předlohy starší a že přeložení samo dlužno položiti do doby velmi staré“.¹⁰⁴ Gebauer se problematice Wittenberského *žaltáře* věnoval velmi důkladně, navštívil studijně Wittenberg a pro další poznatky si roku 1879 dojel až do Berlína.¹⁰⁵ „V Berlíně bylo mi podporou sl. Matice české možno srovnati opis s originalem (v lednu 1879) a zjednati snímky pro vydání, k němuž jsem se strojil“.¹⁰⁶ Ve vydání *Žaltáře Wittenberského* se skutečně nachází dva litografické snímky rukopisu, konkrétně stránky 1 a 261, obě reprodukce pořídil Gebauer v ústavu bratří Buchardů v Berlíně. Luxusní obrazová příloha vytištění spisu o něco prodražila, za fotografickou litografii zaplatila Matice 44 zlatých 66 krejcarů a za jejich přetištění do knihy dalších 39 zlatých 78 krejcarů.

V roce 1881 vyšel osmý svazek této řady, *Hradecký rukopis*. Pro vydání v Matici české jej připravil Adolf Patera. Matice tou dobou měla k vydání připraveno několik dalších tisků, což (jak uvedeme později) přivedlo Matici do finančních problémů. Patera nenápadně urguje roku 1880 komisi pro vydávání památek staročeské literatury: „*Předkládaje svůj přepis*

¹⁰² Tomkovým historickým dílem se začala více zabývat česká historická obec teprve nedávno, Miloš ŘEZNÍK, *K historiografické práci Václava Vladivoje Tomka*, Hist. O. 5, 1994, s. 137 – 140.

¹⁰³ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, karton 3, rok 1880, *Podrobný výkaz: Památky staré literatury české*.

¹⁰⁴ Jan GEBAUER, *Žaltář Wittenberský*, Praha 1880, s. 22.

¹⁰⁵ Gebauer získal od Matice české podporu 50 zlatých na studijní cesty; ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, karton 3, rok 1880

¹⁰⁶ J. GEBAUER, *Žaltář Wittenberský*, s. 34-35.

*Hradeckého rukopisu s krátkým úvodem, doufám že mi netřeba šířiti slov o nutnosti vydání tohoto rukopisu, neb zajisté každý jest přesvědčen o jeho důležitosti pro jazyk a literaturu českou“.*¹⁰⁷ Matice k vydání svolila, samozřejmě i z prestižního důvodu oslav 50. výročí svého založení. Hradecký rukopis je významná památka pocházející ze 14. století, nálezce, hradecký děkan Klier jej předal ke zkoumání Dobrovskému. „*Rukopis tento obsahuje následující veršované kusy: legendu o sv. Prokopu, Pláč Marie Magdaleny, Pláč sv. Maříe, Radosti sv. Maříe, Umučení, Desatero kázanie božie, Zdravas Maria, Sv. Jan apoštol, sedm satyr, Bájka o lišce a o čbánu a O bohatci“.*¹⁰⁸ Patera v úvodu Hradeckého rukopisu přibližuje strasti přepisu staré literární památky, různé úzy transkripce a svou snahu zachovat co nejobjektivnější postoj. Přiznává však že od transkripce a zároveň přesného otisku hodlá upustit, zejména v souvislosti s vyššími náklady na takové dílo. „*Aby vydání rukopisu příliš mnoho nestálo, upouštím od transkripce a myslím, že dostačí, bude-li vydán pouze původní text vší možnou věrností. Uzná-li však slavná komise toho potřebu, by se přidala i transkripce, jsem ochoten opatřiti ji“.*¹⁰⁹ V předmluvě Patera dodává: „*(...) Sbor zůstavil mi úplnou volnost, bych jednal dle svého nejlepšího přesvědčení. Já však uváživ bedlivě a svědomitě vše, čeho bylo v příčině té potřebí, neuznal jsem za vhodné odchýliti se od užívaného ve Výboře literatury české způsobu transkribování staročeských textů, kterým jsem se dosud řídil ve svých článcích uveřejněných v Časopise českého Musea“.*¹¹⁰ K transkripci nakonec ale přeci došlo: „*Text podán jest se vzornou bedlivostí, ano až s jakousi ouzkostranností diplomaticky věrně na jedné straně, transkribovaný na protější straně, tak že jak učenci i širším kruhům jest přístupným“.*¹¹¹ Ačkoli k vydání Hradeckého rukopisu tiskem již v historii došlo, přináší Paterovo pojetí nové kvality. „*Vydání p. Paterovo Hradeckého rukopisu skládá se z úvodu, z textu a ze seznamu a výkladu slov méně známých. V úvodu jest důkladně popsána zevnější úprava rukopisu, vyčten podrobně obsah jeho s připojením vší látky literárně historické ku každé básni náležející a s poznamenáním i jiných známých rukopisů neb zlomků té které básně, když se takové někde ještě zachovaly, a pojednáno tu o pravopisu a jazyku v rukopisu se nalézajícím“.*¹¹²

Adolf Patera se zasloužil i o vydání dalšího tisku řady Památky staré literatury české. Jeho vydání *Svatovítského rukopisu* opět obohatilo pokladnici české literatury. O svatovítském rukopise, souboru literárních památek ze 14. století, se dle Patery zmiňuje již Josef

¹⁰⁷ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, karton 3, rok 1880.

¹⁰⁸ *Hlídka literární*, ČČM 1882, s. 132.

¹⁰⁹ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, karton 3, rok 1880.

¹¹⁰ Adolf PATERA, *Hradecký rukopis*, Praha 1881, s. XXX.

¹¹¹ *Hlídka literární*, ČČM 1881, s. 132.

¹¹² *Hlídka literární*, ČČM 1881, s. 132.

Dobrovský v *Geschichte der böhmischen Sprache und Literatur* v roce 1792, fragmenty používá též Václav Hanka ve *Starobylém skládání* z roku 1818. Adolf Patera přináší poprvé úplné a komentované vydání této literární památky. V průvodním dopise k rukopisu vypisuje proč se pustil do díla jednou již vydaného. „*Dle Hankova vydání nelze památek těch, zejména co se jazyk jich dotýče, patřičně oceniti. Nechci zde marně unavovaťti slavný Sbor vypočítáváním chyb, kterých se Hanka dopustil v tomto vydání*“.¹¹³ Svatovítský rukopis obsahuje šestnáct literárních děl, latinsko-český slovník a latinské průpovědi několika neznámých autorů. Vydání Patera opět připravil velmi důkladně: „*Text přetiskujeme se vší věrností, pokud možno to tiskem vykonati, jakž jsme to byli učinili i při vydání Hradeckého rukopisu*“.¹¹⁴ Součástí rukopisu jsou seřazeny v odpovídajícím pořádku: *Alan – o mravním obnovení prvotní dokonalosti člověka, Sedmera radost' panny Marie, O smrtedlnosti, Nanebevzetí panny Marie, O sedmi mezcieta blázních, O pěti studnicích, Anselmus – rozmluva panny Marie a sv. Anselma o umučení Páně, Katonovy mravní průpovědi, Hvězda mořská, Zdrávas Maria, Modlitba k panně Marii, Vzdechnutí k panně Marii, O sv. panně Dorotě, Dva vokabuláře latinsko-české, Kázání sv. Augustina proti hádání, O mastech celistvých a hojivých, Vidění sv. Brigitty o narození Páně*. Úvodem autor podrobně popisuje historické a filologické náležitosti jednotlivých částí rozsáhlého rukopisu. „*Patera opatřil vydání své přiměřeným úvodem, přidal v dodatcích i latinské texty některých těchto skládání, pokud se jich ovšem mohl dopídit, aby se poznati mohl poměr prací českých k nim*“.¹¹⁵ Recenze v Muzejníku navíc prozrazuje, že dalším dílem připravovaným Adolfem Paterou v řadě Památky staré literatury české by měl být *Žaltář klementinský*. Autor sám v úvodu Svatovítského rukopisu ještě upozorňuje na to, že „*...při sestavování seznamu a výkladu slov na konci našeho vydání měli jsme na zřeteli většinu ct. čtenářstva, objasnivše i taková slova, která jsou odborníkům snad již odjinud známa*“.¹¹⁶ Další dílo Památek, *Žaltář klementinský*, vydala Matice česká roku 1890.

---

¹¹³ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, karton 3, rok 1883, 1. 4. 1883, *Adolf Patera předkládá Sboru Svatovítský rukopis*.

¹¹⁴ Adolf PATERA, *Svatovítský rukopis*, Památky staré literatury české č. IX., Praha 1886, s. 49.

¹¹⁵ *Hlídka literární*, ČČM 1887, s. 134.

¹¹⁶ Adolf PATERA, *Svatovítský rukopis*, Praha 1886, s. 50.

4.3.3 Další tituly vydané Maticí českou v osmdesátých letech

V řadě Staročeská bibliothéka vyšla v tomto desetiletí jediná kniha, *Život Petra Voka s Rosenberka od Václava Březana*.¹¹⁷ K vydání ji již v květnu roku 1879 připravil František Mareš, čtenářům se do ruky kniha dostala až v roce 1880. Předchozí díl *Život Viléma z Rožmberka* byl vydán už ve čtyřicátých letech 19. století. Rukopis editovali dva tehdejší chráněnci Františka Palackého Josef Pečírka a Václav Vladivoj Tomek. Toto vydání se vzhledem k mládí a nezkušenosti obou editorů příliš nevyvedlo, vzhledem k pozdějšímu významu historika Tomka se však soudilo, že na vině neúspěchu první edice je sám Březan. Mareš měl na sklonku sedmdesátých let ztíženou pozici danou nedůvěrou k Březanovi jako autorovi. „*Potýkal se s paleograficky velmi náročným Březanovým konceptem, naplněným škrty a autorskými korekturami, ale vyřešil tento problém na vysoké úrovni. Mareš větší mírou než Tomek respektoval jazykový ráz předlohy, použil novějšího pravopisu a připojil několik cenných vysvětlivek, takže roku 1880 vznikla edice na úrovni své doby, k vědeckým účelům použitelná i ve 20. století*“.¹¹⁸ vyjadřuje se ke kvalitativnímu posunu významný znalec Březanova díla Jaroslav Pánek.

Mezi dalšími tisky Matice české nesmíme opomenout *Dějiny Matice české*,¹¹⁹ dílo Karla Tieftrunka, o němž již byla výše řeč. Tento spis je součástí ediční řady Novočeská bibliothéka. Popsání padesáti let historie se samozřejmě ihned stalo vlajkovou lodí Matice české a bezmála každý aktivní odběratel Matice pořídil toto dílo.¹²⁰ Spis je velmi bohatý obsahově i přílohami, svojí podrobností se zařazuje mezi nejvýznamnější sekundární pramen k bádání o Matici české. Zajímavostí může být i skutečnost, že Tieftrunk po zkušenostech z bádání v matičním archivu nechal svázat protokoly ze schůzí Sboru do zápisových knih, tak bylo zabezpečeno jejich lepší přetrvání.¹²¹

Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618 Tomáše V. Bílka zůstávají do dnešních dnů monumentálním dílem k historii pobělohorských konfiskací. Rozsáhlý spis (dohromady měl téměř 1500 stránek) vyšel ve dvou svazcích, první díl roku 1882 a druhý o rok později. „*Spis páně Bílkův skládá se ze tří částí, v první z nich vypisuje se, jak se konfiskovalo a jaká nařízení v příčině té byla vydána, v druhé vypisují se konfiskace, jimiž jednotlivé osoby byly postiženy ve dvou odděleních vždy v abecedním pořádku a část třetí jest sumou jmen v obou*

¹¹⁷ František MAREŠ, *Václava Březana Život Petra Voka z Rosenberka*, Praha 1880.

¹¹⁸ Václav BŘEZAN, *Životy posledních Rožmberků*, díl II., Praha 1985, ed. Jaroslav Pánek, s. 673.

¹¹⁹ Karel TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, Praha 1881.

¹²⁰ Dle inventury provedené ve skladu Matice české na podzim roku 1891 zbylo Tieftrunkových Dějin Matice české pouhých 48 výtisků. ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, karton č. 4, rok 1891, *Inventura matičního skladu 21. - 30. 10. 1891*.

¹²¹ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, protokoly Matice české, kniha třetí, 26. 10. 1881.

předešlých částech přicházející“,¹²² popisuje dílo dobová recenze v Muzejníku. Vzhledem k množství prostudovaného a zveřejněného archivního, topografického a genealogického materiálu se vyzdvihuje, že „(...) *dílo p. Bílkovo můžeme pokládati za základní práci k celé novější historické topografii české“*.¹²³ stejně jako „(...) *práce p. Bílkova jest však také velké obohacení genealogické látky české a částečně základem rodopisů cizí šlechty navě v zemi se usazující“*.¹²⁴ Význam vydání *Dějin konfiskací* se ukazuje především v porovnání se skutečností, že obdobné dílo v moderním pojetí vyšlo teprve nedávno z pera Tomáše Knoze.¹²⁵ Přesto dobová kritika měla pro Bílkův opus i několik kritických poznámek. „*Co do věci musíme uznat práci p. Bílkovu za velmi důkladnou, za zjev v dějepisectví našem vši chvály hodný, který by snad použitím archivů někdejší dvorské komory, nyní císař. král. společného ministerstva financí dal tu i tam doplniti, co do formy bylo by Dějinám konfiskací posloužilo, kdyby spisovatel byl hleděl k větší rozmanitosti mluvy a kdyby se byl uhnul některým obrátům, jež snese snadno obyčejná mluva, které však spisům takřka monumentálním, jako jest dílo páně Bílkovo, dobře neslouží“*.¹²⁶

4.4 Finanční politika

K velkolepému podniku Tomáše V. Bílka nutno ještě doplnit, že náročný byl nejen co do obsahu, ale též finančně. Matice zaplatila úhrnem za oba díly *Dějin konfiskací* celých 10 652 zlatých,¹²⁷ v poměru například k *Václava Březana Životu Petra Voka z Rosenberka*, který stál 1000 zlatých, je to na jeden svazek pětinasobně větší náklad. Matice se také tímto a dalšími díly vydanými v rychlém sledu na počátku osmdesátých let¹²⁸ dostala do záporných čísel, což vyvrcholilo právě roku 1883, kdy bylo pro dluhy nutné zastavit další vydavatelskou činnost. „*Navrhuje se, aby se nic nevydávalo, dokavad dluh nebude uhrazen; zaplacení honoráře prof. dr. Jeřábkoví nechť se odloží na r. 1885 a na ostatní položky nechť se splácí, jak peníze budou v pokladně, strídavě, aby každému na jeho požadavek část se uplatila.*“¹²⁹

¹²² *Hlídka literární*, ČČM 1882, s. 547.

¹²³ *Tamtéž*, s. 547.

¹²⁴ *Tamtéž*, s. 547.

¹²⁵ Tomáš KNOZ, *Pobělohorské konfiskace. Moravský průběh, středoevropské souvislosti, obecné aspekty*. Brno 2006.

¹²⁶ *Hlídka literární*, ČČM 1882, s. 548.

¹²⁷ V této částce jsou započítány náklady na tisk (2876 zl.) a vazbu (450 zl.) knihy, zakoupení papíru (3296 zl.) a honorář autorovi (4030 zl.). ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, *Přehled stavu pokladny MČ na konci roku 1884 – Jiří Wegner*, rok 1884.

¹²⁸ Mimo výše jmenované *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova II.díl, Knížky o hře šachové* (obojí 1880), *Staročeský zlomek evangelia svatojanského* (1881) a *Stará doba romantického básnictví* (1883), viz příloha *Spisy Maticí českou* vydané.

¹²⁹ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, karton č.4, rok 1883, *Návrh rozpočtu „Matice české“ na rok 1883*.

Malice hospodařila s jistinou, která roku 1867 dosáhla pevné výše 100 000 zlatých. Všechny prostředky, které se od toho roku vybraly mezi novými zakladateli, mohly být použity na knižní produkci. Jistinná suma byla uložena v úrocích z nemovitostí, v cenných papírech a ve státní loterii. Zjištění proporcí rozdělení peněz mezi tyto tři pilíře by jistě zasloužilo další pozornost. O finanční hospodaření Malice se staral pokladník Jiří Wegner. Pro každou schůzi sboru připravoval aktuální výpis z účtu Malice. Splátky vkladného od nových zakladatelů vybíral v osmdesátých letech expeditor skladu Malice František Hlaváček.¹³⁰ Ten také zaznamenával do výpravního sešitu knihy, které si zakladatelé vyzvedávali. Františku Hlaváčkovu byl několikrát za dobu jeho služby zvýšen plat, v roce 1883 z 40 zl. měsíčně tj. 480 zl. ročně na 50 zl. měsíčně (600 zl. ročně).¹³¹ V případě větších finančních transakcí napomáhal Malici právník Tomáš Černý.¹³²

Od sedmdesátých let bylo v Malici praxí zavádět každoročně čtenářské prémie, nově přistoupiví členové za každou pravidelnou splátku vkladu získávali jednu publikaci tak, aby při zaplacení celé částky se jim tato suma vrátila s poslední odebranou prémie. Tak byla zajištěna platební motivace nových členů Malice.¹³³ Které knihy se stanou prémie, rozhodoval užší Sbor Malice, v roce 1879 došlo k významné změně. Ustavená komise pro výběr prémiových tisků ve složení J. Jireček, Fr. Studnička a Jos. Emler navrhla následující změny. „Vydávat za prémie knihy ze skladu Malice, kterých je ještě větší počet na skladě. Aby se místo 4 premií budoucně dávalo 5 premií, a sice každá v ceně asi 10 Zl. r. č., vždy po zaplacení pětiny celého vkladu. Aby byly ve 4. svazku Časopisu každého roku oznámeny prémie, které se budou následujícího roku nově přistouplým členům vydávati“.¹³⁴

Samozřejmě se systémem premií úplně nevyřešil problém nedoplatků nových členů. Josef Emler na schůzce sboru v květnu 1882, tedy v období, kdy se Malice potýkala se zásadním finančním nedostatkem způsobeným rozšířenou vydavatelskou činností, navrhl, aby se sestavil seznam dlužníků od roku 1870. „Dle seznamu toho nechť se zhotoví připomínací listy, které vyplní expeditor, ale na poštu odevzdá sekretář MČ. V případě tomto má se říci, že

¹³⁰ František Hlaváček byl expeditorem matičního skladu od roku 1873 do roku 1891, kdy spáchal sebevraždu.

¹³¹ ANM, fond RNM – Společnost NM – Malice česká, korespondence MČ, karton č.4, rok 1883, sekretář MČ Adolf Patera informuje o zvýšení platu expeditora Františka Hlaváčka.

¹³² Tomáš Černý řešil zejména změny v procentní sazbě vyplácení úroků z nemovitostí, na kterých měla Malice pojištěné určité částky (od 500 do 2000 zlatých), procentní úroky bankovních úvěrů se postupně snižovaly, majitelé nemovitostí proto žádali, aby jejich úroky byly na danou bankovní míru také sníženy. V některých případech majitelé zástavní částku za účelem prodeje nemovitosti vypláceli. Tomáš Černý řešil také nedoplatky z úroků. ANM, fond RNM – Společnost NM – Malice česká, protokoly Malice české, kniha třetí, 13. 5. 1885 a 21. 10. 1885.

¹³³ Protože knihy nově vydané Malicí měli právo vybírat jen ti, kteří měli splacený celý členský vklad. *Přidavek ke statusům Musea království českého. Ustanovení o správě Malice české*, §2. K. TIEFTRUNK, *Dějiny Malice české*, s. 268.

¹³⁴ ANM, fond RNM – Společnost NM – Malice česká, protokoly Malice české, kniha třetí, 12. 3. 1879.

jest N. zakladatelem Matice, že posud složil tolik a tolik a že sbor nechtěje, aby přicházel N. o svá práva, dovoluje si jej upozorniti, že dle stanov mají se vklady dít v pěti letech po sobě jdoucích a že tedy žádá, aby si obtěžoval zaslati buď celý vklad anebo aby v nejbližších pěti letech po sobě jdoucích roční vklad 10 zl. 50 kr zaslal k rukám pokladníka Wegnera. Ten pak zásilku odevzdá expeditorovi, aby mezi dlužnými příjmy zapsána byla“.¹³⁵ Sbor stanovil, že tato upomínka bude jednotlivcům poslána postupně v několika letech třikrát. „Kdo třikrát upomínán byl a vkladného nezaslal, může doplacení příspěvku státi jen se svolením sboru anebo se musí sboru dodatečně oznámiti. Ovšem pak nesmějí se zakladateli vydati žádné knihy za ta léta, v kterých svého vkladu nesložil“.¹³⁶ Vyhlášení výběru nedoplatků souvisí také se skutečností, že sklad Matice české již nedisponoval zdaleka takovým množstvím starších tisků. Na schůzi sboru 15. února 1882 Josef Emler s odkazem na expeditora Františka Hlaváčka oznámil, že premie zakladatelům již nelze vydávat. „Usnešeno, bude-li se někdo o premii hlásiti, má se podati o tom v budoucí schůzi zpráva, aby se mohlo přiměřené oznámení v příčině té učiniti“.¹³⁷

4.5 Spisy Maticí českou odmítnuté, cesta od rukopisu ke knize

Do sboru Matice české jako do každého nakladatelství docházelo množství autorských rukopisů, o kterých jejich autoři soudili, že by bylo dobré je vydat knižně. Matice česká takovou možnost nabízela, svým několikatisícovým členským zázemím měla dostatečně široký okruh odběratelů. Členové Matice často náleželi ke vzdělané vrstvě národa a měli vlastní pisatelské touhy.

Nabídky, které docházely do matičního sboru se dají rozčlenit do dvou skupin: překlady a pokusy o překlady a původní práce. V otázce překladů byla Matice velmi striktní, pokud nešlo o vyžádaný překlad (jako tomu bylo v případě Shakespeara a antických dramatiků), překlady se automaticky odmítaly. Na konci roku 1879 takto sbor Matice nepřijal k vydání od překladatele Klimeše spis Abrahama Norova *Putování po Svaté zemi roku 1835*, s odůvodněním, že jde o překlad, který byl již v českém jazyce vydán.¹³⁸ Odmítnut byl v prosinci 1879 i Pacákův překlad *Dějiny Belgie* od A. Borgneta. „Nabídnutí toto nepřijato, poněvadž Matice v novější době překlady nevydává“.¹³⁹ Stejně tak nalezneme odmítnutí

---

¹³⁵ *Tamtéž*, 18. 1. 1882.

¹³⁶ *Tamtéž*.

¹³⁷ *Tamtéž*, 15. 2. 1882.

¹³⁸ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, protokoly Matice české, kniha třetí, 17. 11. 1879. Paměti ruského císařského rady Abrahama Norova z cesty po Svaté zemi a Egyptě byly vydány u nakladatele Václava Řivnáče poprvé již roku 1851.

¹³⁹ *Tamtéž*, 17. 12. 1879.

s tímto jednoduchým vysvětlením u nabídky překladu *Ezopových Bajek* od Jana Lepaře. Kuriozitou může být anonymně zaslaný německý spis,¹⁴⁰ který vzhledem k národní povaze Matice nebylo možné ani za jiných okolností vydat. Jan Němeček odesílající dva rukopisy se dočkal odpovědi jen na svůj původní rukopis *Prostonárodní rčení česká*, který byl vzhledem k množství již vydaných děl na toto téma odmítnut, jeho překlad Tolstého hry *Smrt Ivana Hrozného* nebyl jako překlad brán v potaz.¹⁴¹

Původní díla procházela složitější procedurou. Sbor přijal rukopis ke zkoumání a předal jej dvěma znalcům v oboru, kteří měli posoudit kvalitu spisu a doporučit či odmítnout jeho vydání. Historické spisy, jichž byla většina, posuzovali zpravidla Tomek a Emler, jazykovědné náleželi Gebauerovi, Tieftrunkovi a Paterovi, spisy z oboru přírodních věd a matematiky hodnotil zpravidla František Studnička.

Zásadním důvodem k nepřijetí spisu byla nemožnost autorských úprav. Například rukopis *Paměti Volyňské z l. 1617-1647* nebyl k tisku v Matici přijat, neboť šlo o spis z Miltnerovy pozůstalosti a bylo třeba jej zásadně upravit.¹⁴²

V některých případech podávali autoři jen části celkového díla v naději, že se Matice zaváže spis vydat, zaplatí autorovi zálohu na honorář a on bude moci pokračovat v práci. Tak tomu bylo v případě profesora Perwolfa a jeho rukopisu *Slované, jejich vzájemné styky a poměry*, jehož část poslal Matici k pročtení. „Nemůže státi již nyní usnešení, nýbrž až celý spis bude podán a posouzen“.¹⁴³

Jindy Matice u autora přímo zadala téma spisu. Stalo se tak například u edice překladu Stránského *Respublica Bojema*, kterou nechala Matice připravit k vydání u Emanuela Tonnera. Ten odmítl v březnu 1887 odevzdat překlad Matici z důvodu příliš nízkého honoráře za překlad, Matice mu zvýšila honorář na 24 zl. za arch, což odpovídalo původní práci.¹⁴⁴ „S panem ředitelem Em. Tonnerem bylo bez žádoucího výsledku vyjednáváno, aby svůj úplný překlad i s doslovem sboru předložil“.¹⁴⁵ Až do prosince 1888 se jednalo dále, Tonner překlad předložil Matici k posouzení až v dubnu 1889, kdy se ovšem střetl z dalšími čtyřmi rukopisy, zejména s prací J. L. Píče *Dějiny národa ruského do konce XVIII. století*. Posudek Tonnerova překladu měli provést Karel Tieftrunk a František Studnička. „Překlad spisu P. Stránského „*Respublica Bojema*“ vrácen p. řediteli E. Tonnerovi a zároveň mu odevzdán posudek p.

¹⁴⁰ *Tamtéž*, 15. 6. 1881.

¹⁴¹ *Tamtéž*, 12. 5. 1880.

¹⁴² *Tamtéž*, 20. 10. 1880.

¹⁴³ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, protokoly Matice české, kniha třetí, 20. 10. 1880.

¹⁴⁴ *Tamtéž*, kniha čtvrtá, 18. 12. 1886 a 2. 3. 1887

¹⁴⁵ *Tamtéž*, 13. 12. 1888.

ředitele K. Tiefertunka, ve kterém vytknuty byly žádoucí proměny podané práce před vydáním jejím“.¹⁴⁶ Matice nakonec práci, o kterou nejprve samajevila zájem, vydáním nepodpořila.

Za příklad cesty od rukopisu k tištěné knize může posloužit spis Konstantina Jirečka *Cesty po Bulharsku*. Do sboru byl rukopis odevzdán v říjnu 1887, posoudit jeho vhodnost k vydání měli Josef Kalousek a Josef Emler. „*Poněvadž oba pp. posuzovatelé spis tento schválili a k vydání vřele odporučili, usnešeno, aby kommissee rozpočtová v budoucí schůzi podala rozpočet, mnoho-li bude státi asi tisk, papír a honorář díla tohoto. Rozpočet knihtiskárny Ottovy má býti tiskárně vrácen a p. J. Otto požádán, aby si rukopis díla Jirečkova prohlédl a oznámil, trvá-li i po prohlédnutí rukopisu při ceně za tisk, kterou sboru byl podal*“.¹⁴⁷ Jan Otto skutečně dopisem z 15. listopadu 1887 nabídl Matici cenu za sazbu a tisk ještě dříve, než měla Matice vybrané dílo k vydání. „*Nabídka čítala bez papíru: 1 arch = 16 stránek, při nákladu 2000 výtisků za zl. 19. 50 kr, na sazbu petitovou počítal bych zvláštní přírážku na každou stranu 55 kr.*“¹⁴⁸ V dodatku poznamenává, že po shlédnutí rukopisu zůstává na dané nabídce. V prosinci 1887 rozhoduje komise pro sestavení rozpočtu na následující rok, že Jirečkovy *Cesty po Bulharsku* vydá v nákladu 2000 výtisků s přiloženou mapou. 17. listopadu 1888 „*Schválena cena 4 zl. 80 kr. spisu Dra Konst. Jirečka „Cesty po Bulharsku“, kterou byl p. jednatel Dr. Josef Emler s vědomím náměstka kuratora vl. Rady p. V. V. Tomka ustanovil*“.¹⁴⁹ V prvním čísle muzejníku roku 1889 už je informováno o vydání *Cest po Bulharsku*.¹⁵⁰ Vývoj od rukopisu ke knize trval v tomto případě něco málo přes jeden rok.

---

¹⁴⁶ *Tamtéž*, 23. 10. 1889.

¹⁴⁷ *Tamtéž*, 26. 10. a 16. 11. 1887.

¹⁴⁸ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, rok 1887, Jan Otto 15. 11. 1887.

¹⁴⁹ *Tamtéž*, protokoly Matice české, kniha čtvrtá 17. 10. 1888.

¹⁵⁰ ČČM 1881, s. 36.

5. Devadesátá léta v Matici české

Poslední desetiletí 19. století v dění v Matici české můžeme charakterizovat částečnou generační výměnou osobností ve sboru. Z čela muzejníku odchází zasloužilý Josef Emler, aby byl nahrazen novými redaktory, kurátor Jan hrabě Harrach se stává prezidentem muzejní společnosti, na jeho místo se posunuje dlouholetý zástupce Václav Vladivoj Tomek. Na pozici zástupce kurátora se vystřídali Karel Tieftrunk, František Studnička a Jaromír Čelakovský.¹⁵¹ V devadesátých letech dochází ve sboru k několika úmrtím, na místa zemřelých po zbytek jejich funkčního období nastupovali noví členové.¹⁵² Výměnou kurátora došlo k posunutí Tomka na nevolené místo sboru a na jeho místo byl dovolen Alois Jirásek.¹⁵³

Devadesátá léta charakterizují dvě významné výstavy, které se v Praze odehrály. Jubilejní roku 1891 a národopisná v roce 1895, na obě tyto výstavy Matice přispěla, vlastní stanoviště sice ani jednou nezřizovala, ale svoji knižní produkci v obou případech ochotně zapůjčila k výstavním účelům. V prvním případě si knihy pro svoji expozici zapůjčil pořádjící výstavní odbor literatury a žurnalistiky.¹⁵⁴ Podmínkou bylo, aby knihy (šlo o veškerou produkci od roku 1831) byly vystaveny pohromadě a na místě, kde by zůstaly ochráněné proti poškození. Za dodržení se zaručil František Studnička, člen sboru a dopisem také Jakub Arbes a Josef Grafnetter, předseda a jednatel literárního odboru výstavy.¹⁵⁵ Pro národopisnou výstavu nebyl sbor již tak opatrný. „*K žádosti výkonného výboru národopisné výstavy československé v Praze 1895 usneseno zapůjčit Národopisné výstavě všechny nákladem Matice vydané spisy, pokud ještě na skladě jsou, a vzal na vědomí slib výkonného výboru, že knihy matiční budou vystaveny ve zvláštní skříni ze stezky dobře viditelné a že za každé poškození ručí výkonný výbor Národopisné výstavy československé. Zároveň usneseno zhotoviti do každé skříně úplný seznam nákladem Matice české vydaných knih.*“¹⁵⁶ Na

---

¹⁵¹ Ke změně kurátora došlo v roce 1891, kde se na valném shromáždění muzejní společnosti vzdal nově zvolený prezident Jan hrabě Harrach místa kurátora Matice české, v prosinci byl na jeho místo muzejním výborem zvolen Václav Vladivoj Tomek, zástupce kurátora se ve stejný den stal Karel Tieftrunk, jeho na místě zástupce kurátora nahradil v roce 1895 František Studnička. Ten odstoupil pro přílišnou zaneprázdněnost v roce 1898, nahradil jej Jaromír Čelakovský.

¹⁵² Viz příloha o sestavení Sboru Matice české.

¹⁵³ Tomek oznámil oficiálně své jmenování na kurátorské místo sboru 17. prosince 1890. ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, protokoly Matice české, kniha čtvrtá, 17. 12. 1890.

¹⁵⁴ *Tamtéž*, 10. 6. 1891.

¹⁵⁵ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, 1891, 23. 3. 1891.

¹⁵⁶ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, protokoly Matice české, kniha pátá, 13. 3. 1895. Více Ludmila SOCHOROVÁ, *Výstavka literární*, in *Mýtus českého národa, Národopisná výstava československá*, Praha 1996.

sklonku století matiční knihy ještě jednou cestovaly, v listopadu 1900 společně s nakladatelem Janem Ottou na knižní veletrh do Lipska.¹⁵⁷

Rokem 1891 se otevřely brány nové muzejní budovy na horním konci Václavského náměstí, do nových prostor se stěhovala i Matice a její sklad. Za přesun se zaručil sekretář sboru Matice Adolf Patera, ten již v říjnu informuje o celém průběhu stěhování skladu. „*Knihy matičního skladu byly v měsíci červenci t. r. řádně vyprášeny, pečlivě do balíků svázané a dne 7. srpna na 9 vozích do nové musejní budovy převezeny, kdež v místnostech vykázaných byly opět do pořádku přivedeny a v policích řádně postaveny a rozloženy.*“¹⁵⁸

5.1.1 Tomkův Dějepis města Prahy

Pokračovalo vydávání nejúspěšnějšího matičního podniku, Tomkova velkého *Dějepisu města Prahy*. „*Od vyjití sedmého dílu Dějepisu města Prahy roku 1886 uplynulo pět let, doba delší než mezi kterýmikoli dvěma díly předtím, vyjma prvního a druhého (1855 – 1871). Sepsání přítomného dílu vyžadovalo více času než kterýkoli ze čtyř dílů předcházejících.*“¹⁵⁹ Omlouvá Tomek delší odmlku při vydání osmého svazku *Dějepisu města Prahy* v úvodu. „*Následuje nyní opět část popisná, vyložení totiž změn, které vzal vnitřní stav Prahy působením událostí vzhledem k celé časové době od roku 1420 až 1526.*“¹⁶⁰ Tomek se tentokrát zabýval důkladným popisem topografických a architektonických změn, práce trvala tím pádem mnohem déle. Z matičních protokolů se dozvídáme, že hotový rukopis Tomek předložil 14. května 1890, spis měli posoudit dva soudci, Josef Emler a Josef Kalousek.¹⁶¹ Prozkoumat rozsáhlý rukopis trvalo oběma pánům přes celé léto až do listopadu 1890. „*Čteny byly posudky 8. dílu Dějepisu města Prahy pana vl. rady V. V. Tomka a poněvadž oba posuzovatelé díl tento schválili a k vydání doporučili, usnešeno dáti rukopis dílu tohoto do tisku. Zároveň přijmuta nabídka tiskárny Ottovy, která vysází a vytiskne jeden arch při 3000 výtiscích za 26 zl. r. č.*“¹⁶² O novém svazku *Dějepisu Prahy* se velmi pochvalně zmínil recenzent Antonín Rezek v muzejníku. „*Přítomný svazek Dějepisu města Prahy zavírá v sobě popis veškerých proměn místopisných i společenských od smrti krále Václava IV. do smrti krále Ludvíka (1419 – 1526). Způsob jakým Tomek poměry líčiti umí, jest obecně znám, a jakékoliv slovo pochvalné nedovede vystihnouti zásluhy, kteráž ve přípravách k této práci a ve*

¹⁵⁷ *Tamtéž*, 14. 11. 1900.

¹⁵⁸ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, 14.10. 1891.

¹⁵⁹ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl VIII., Praha 1891, s. 4.

¹⁶⁰ *Tamtéž*, s. 4.

¹⁶¹ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, protokoly Matice české, kniha čtvrtá, 14. 5. 1890.

¹⁶² *Tamtéž*, 7. 11. 1890.

vypravování samém spočívá.¹⁶³ Kniha provádí formou procházky čtenáře po historické Praze a na patřičných místech „vykládá nám zřízení obecní, konání spravedlivosti, péči o bezpečnost a o obecné dobré, důchody obecní a městské. ... Ukazuje nám poměry, jaké následkem války husitské nastaly v rodech měšťanských, a v národnostním ohledu, a poměry židovstva v Praze bydlícího. Končí se přítomný svazek výkladem o obydlí, domácím nábytku, oděvu, jídle, pití a zvycích obyvatelstva Pražského.“¹⁶⁴ Rezek v recenzi zmiňuje, že osmý svazek je jen první polovinou této popisné práce, což v předmluvě objasňuje Tomek slovy: „Neodvážil jsem se díl tento osmý vydati, pokud jsem nebyl hotov také hned s dílem devátým. Popisná část tato jest totiž příliš rozsáhlá, aby mohla obsažena býti v jednom svazku.“¹⁶⁵

Zmíněný devátý svazek měl Tomek skutečně v prakticky konečné podobě připravený již v okamžiku vydání osmého dílu. Sboru Matice české předložil rukopis IX. Dílu Dějepis města Prahy 10. června 1891. Za „soudce“ byli opět ustanoveni profesori Emler a Kalousek.¹⁶⁶ K devátému dílu, který vytiskla roku 1893 Ottova knihtiskárna, již Tomek žádnou předmluvu nepíše a naopak připojuje obsah obou - osmého i devátého dílu. Dle něho se osmý díl věnuje převážně měšťanskému prostředí, zatímco devátý se dívá optikou královského dvora a duchovních stavů, k devátému dílu je připojena také stať o vývoji školní a univerzitní výuky.¹⁶⁷ Rozsáhle o devátém díle referuje Muzejník, recenzent chválí především skutečnost, že kapitola o dějinách univerzity není přejata z Tomkových *Dějin univerzity Pražské*,¹⁶⁸ ale že se jedná o nový, velice široce pojatý výklad, překonávající doposud všechny srovnatelné práce. „Mým účelem bylo ukázati zevrubněji na obsah a význam IX. dílu Dějepis města Prahy, nikoliv však obšírně líčiti to, co vůbec jest povědomo, že Tomkův Dějepis m. Prahy jest přední ozdobou písemnictví českého vůbec a historické literatury zvláště.“¹⁶⁹ Ukončuje recenzi v Muzejníku historik Antonín Rezek.

Úspěch Tomkova *Dějepis města Prahy* dokládá také skutečnost, že od počátku devadesátých let začal sešitově vycházet u Františka Řivnáče reprint prvních, již rozebraných dílů. K těmto druhým vydáním již muzejník zveřejňoval jen krátké anotace a nerecenzoval je.¹⁷⁰ K červnu 1894 vydal Řivnáč již první tři díly Dějepis města Prahy, protože toto dílo bylo novými zakladateli Matice stále žádané „*Usneseno požádati pp. prof. Dra. Jos. Emlera a*

¹⁶³ ČČM 1891, s. 512-513.

¹⁶⁴ *Tamtéž*, s. 513.

¹⁶⁵ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl VIII., s. 4.

¹⁶⁶ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, protokoly Matice české, kniha pátá, 10. 6. 1891.

¹⁶⁷ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl IX., Praha 1893, s. 4-5.

¹⁶⁸ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějiny univerzity Pražské*, Praha 1849.

¹⁶⁹ ČČM 1893, s. 274-276.

¹⁷⁰ *Sešitem 14. ukončen jest prvý díl proslulého díla Tomkova, sahající až do začátku panování Karla IV. Nových oprav a doplňků jest počet dosti značný.* ČČM 1892, s. 544.

radu K. Tieftrunka, by smluvili s p. nakladatelem Fr. Řivnácem cenu, za kterou Matici postoupí výtisky nového vydání *Dějepisů Prahy* (díl I, II a III.)“.¹⁷¹ Navíc Řivnác žádal Matici, aby v Muzejníku mohl vyjít inzerát na reprinty *Dějepisů města Prahy*. „(...) aby na obálce *Časopisu Musea král. Čes. Uveřejněno bylo oznámení, že vychází v mém nákladě nové vydání rozebraných dílů Tomkova dějepisů města Prahy, a sice na onom místě obálky, kde se nyní nalézají oznámení Matice, že tato pro své údy antiquární výtisky oněch dílů kupuje*“.¹⁷²

Desátý a jedenáctý díl *Dějepisů města Prahy* na sebe nenechaly dlouho čekat. Tomek předkládá X. díl sboru již v lednu 1894. Doporučující posudky od Emlera a Kalouska jsou již 14. března hotové. Protože sbor touto dobou měnil dodavatele papíru, rozhodl, aby X. díl *Dějepisů města Prahy* byl tištěn na stejný druh papíru jako dosud.¹⁷³ V rozpočtové schůzi sboru Matice české 16. ledna 1895 připravil Tomek ostatním překvapení, když jako honorář za sepsání desátého dílu *Dějepisů města Prahy* požádal jen o 800 zlatých, oproti předpokládaných 960 zl. „Vzácný tento dar 160 zl. s povděkem přijat a panu dárci vysloveny vřelé díky.“¹⁷⁴ O velmi rozsáhlou recenzi X. dílu se v muzejníku postaral Zikmund Winter. „*Jest tu obsažena doba bez mála 45letého panování Vladislava krále i doba syna jeho Ludvíka. Proslulý auctor vypravuje dějiny Prahy i království Českého souvislostí časovou a vtrhuje do velkých dějin, kde příhodno, drobné události pražské a jiné rázu rozmanitého. ...V této své knize nakreslil auctor tři veliké obrazy, z nichž do prvního pojal zápas náboženství kališnického s katolickým, ve druhý zahrnul zápasy mezi králem a šlechtou i mezi šlechtou a městy, a v třetím posledním vylíčil vznik a rozvoj nové víry luterské. Jakož řečeno, často odchyluje se auctor od kresby těchto tří velikých obrazů historických, kresle a vsouvaje epizody drobné, ale ty drobné kresbičky, vzpomínky o moru, velké vodě, o stavbách pražských, o pouličních výstupech a j. jsou do pásma velikých dějin tak obratně vpraveny, že nejen nepřekážejí, ale naopak spíš posluhují čtoucímu za odpočinek a dodávají velikému obrazu ráz jakés milé intimnosti, oživující ho velmi charakteristicky.*“¹⁷⁵ Winter si velmi detailně všímá podobností této Tomkovy knihy s posledním dílem Palackého *Dějiny*, obě práce důkladně srovnává. „*Na konec o dikci v Tomkově knize. Jest opravdu lapidární, ale poněkud jinačího rázu lapidární nežli psával Palacký. Ten byl veliký a hluboký filozof, dějiny jeho jsou propleteny úvahami, jež o tom svědčí neomylně. Tomek obširných úvah nepodává, u něho musíš uměti čísti mezi řádky. Slova, jichž Tomek užívá, zdají se býti chladnější. Tomkovi na*

¹⁷¹ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, protokoly Matice české, kniha pátá, 13. 6. 1894, bod šestý.

¹⁷² *Tamtéž*, korespondence MČ, 20. 5. 1891.

¹⁷³ *Tamtéž*, protokoly Matice české, kniha pátá, 17.1.1894, a 4.3. 1894.

¹⁷⁴ *Tamtéž*, 16.1. 1895.

¹⁷⁵ *Hlídka literární*, ČČM 1894, s. 588.

všechny způsoby sloužilo více pramenů nežli Palackému.“¹⁷⁶ Winter dále osvětluje, jak procítěně dokáže Tomek o dané látce hovořit, domnívá se, že sepsování některých pasáží, byť mohou působit upjatě, Tomek musel hluboce prožívat. Je zajímavé, že právě k tomuto desátému dílu Tomek nepřipojil žádnou předmluvu, z nějakého důvodu ji nenapsal ani k posledním dvěma: k jedenáctému dílu pojednávajícím o době Ferdinanda I.¹⁷⁷ ani k úplně poslednímu dvanáctému dílu, který končí výkladem rokem 1608.¹⁷⁸

Rukopis jedenáctého dílu Tomek předložil v říjnu 1896, hned v listopadu byl posudky odsouhlasen k tisku.¹⁷⁹ V prosinci pokračovaly dobré zprávy, magistrát města Prahy opět uvolnil pro Tomka 500 zlatých na vydržování koncipisty.¹⁸⁰ S tiskem se neotálelo, už v březnu 1897 byl hotový rozpočet a cena XI. dílu *Dějepis města Prahy* byla stanovena na 5 zl. 10 kr.¹⁸¹ Neobvykle rozsáhlá recenze se objevuje v muzejníku s podpisem Zikmunda Wintra. V závěru recenze se Winter pochvalně zmiňuje o autorově stylu, ale zároveň uvádí, že se Tomkovu stylu objevila opozice. „*Tomek, jsa nepřítel frase, nehoruje nikde, píše na oko chladně, řekněme realisticky, a přec tě čtoucího nenechá chladným; on ti suggeruje náladu hotovými fakty; při čtení jsi i bez autorova horování nucen často zamyslit se, a jsi často pohnut do duše. A přece proti této osobité vlastnosti požehnaného péra Tomkova před nedávnem bohužel vytištěno bylo drzé slovo; ponejprv teď, když slavný autor již nad půl století daří národ a literaturu pracemi, které mají pevnost žuly a formu klassické budovy.*“¹⁸² Winter zde naráží na vymezování se žáků historické školy Jaroslava Golla a jím v roce 1895 nově založeného Českého časopisu historického vůči starším historikům sdruženým kolem muzea.¹⁸³ V posledních letech 19. století se dvě přední historická periodika, zavedený muzejník a vymezující se ČČH, velmi často dostávala do sporu. Jistá uzavřenost obou časopisů tomu jen nahrávala. Právě Zikmund Winter se stal předním mluvčím muzejní strany.¹⁸⁴ Kromě pozitivistického přístupu k historii byl jablkem sváru zejména spor o rukopisy.¹⁸⁵

---

¹⁷⁶ *Tamtéž*, s. 592.

¹⁷⁷ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl XI., Praha 1897.

¹⁷⁸ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl XII., Praha 1901.

¹⁷⁹ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, protokoly Matice české, kniha pátá, 21. 10. 1896, a 11. 11. 1896.

¹⁸⁰ Tuto částku město Praha věnovalo Tomkovi pravidelně, *tamtéž*, 16. 12. 1896.

¹⁸¹ *Tamtéž*, 24. 3. 1897.

¹⁸² *Hlídko literární*, ČČM 1897, s. 151-158.

¹⁸³ Profesor Goll požádal v květnu 1897 o zaslání tisků v Matici vydaných ke zveřejnění v ČČH, což mu bylo umožněno. ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, protokoly Matice české, kniha pátá, 11. 5. 1897.

¹⁸⁴ Více ve Věra BROŽOVÁ a kol., *Zikmund Winter mezi historií a uměním, mezioborová konference*, Rakovník 1996.

¹⁸⁵ Na stránkách Muzejníku se přeli Ignác Mašek s Janem Gebauerem v letech 1895 – 1896, shrnující esej sepsal v roce 1896 Václav Flajšhans. ČČM 1896, s. 196-282.

Svůj *Dějepis města Prahy* uzavřel Tomek roku 1901 dvanáctým svazkem, v něm dosáhl až do roku 1608. Rukopis předložil v listopadu 1900, změnu provedla Maticе v knihtiskárně, tentokrát využila nabídky tiskárny Unie.¹⁸⁶ Dále ale již Tomek neměl čas pokračovat, s Maticí se rozloučil projektem svých dvoudílných *Paměti*,¹⁸⁷ které vyšly v letech 1904 a 1905. Václav Vladivoj rytíř Tomek zemřel 12. června 1905.

5.1.2 Dílo Zikmunda Wintra v Matici české

Zikmund Winter přišel do Prahy ve svých osmatřiceti letech v roce 1884, vzhledem k tomu, že kdysi studoval historii u profesora Tomka, nenechal na sebe jeho první kontakt s Maticí českou dlouho trvat. Svoji první rozsáhlejší historickou práci *Kulturní obraz měst českých, veřejný život v letech 1420 – 1620* přináší Winter do sboru v rukopise v únoru 1890. Posudky V. V. Tomka i Antonína Gindelyho vyzněly ve prospěch spisu. K vydání Wintrovu práci dopisem doporučil také z pozice tajemníka Královské české společnosti nauk Josef Kalousek. Dílo získalo od společnosti jubilejní prémii 1000 zlatých a Winter i Kalousek se dotazovali, chtěla-li by Maticе odebrat větší množství exemplářů hotové knihy. „*Aby Maticе česká, když by řečené dílo bylo vydáno nákladem jubilejního fondu, koupila větší počet výtisků pro své zakladatele, to se Matici nehodí a to jednak proto, že Maticе česká dle stálého pravidla svého zřízena jest k tomu, aby sama vydávala knihy české, jednak také proto, že Maticе česká při svých knihách zachovává jistý formát a jisté formule na titulu, což oboje při spisech vydaných nákladem jubilejního fondu jest jiné.*“¹⁸⁸ Maticе byla ochotná spis sama vydat, jubilejní fond Královské české společnosti nauk by jí ale musel postoupit vydavatelská práva, Maticе by navíc nežádala kromě oné prémie 1000 zl., kterou by Winter obdržel jako honorář žádného příspěvku. Dokonce by Winterovi „*byla ochotna doplatiti tolik, aby celý jeho honorář činil tolik, kolik Maticе nyní platí honoráře spisovatelského totiž 24 zl. arch.*“¹⁸⁹ I jubilejní fond měl své podmínky, Maticе je přijala a mohla Winterův spis vydat v nákladu 3000 exemplářů. Na prvních stránkách tisku také má být zmíněno, že autor získal za spis jubilejní cenu. Společnost nauk získá 25 výtisků pro své potřeby a autor sám výtisků 10.¹⁹⁰ S tiskem se neváhalo, hned v květnu oznamuje Jan Otto, že je k sazbě i tisku připraven, o zakázku se zajímal také nakladatel Vilímek, ale svoji nabídku poslal pozdě. *Kulturní obraz*

¹⁸⁶ Rukopis přijala Unie 12. prosince 1900, tisklo se 3050 exemplářů, za cenu 58 zlatých za arch. ANM, fond RNM – Společnost NM – Maticе česká, protokoly Maticе české, kniha pátá, 12. 12. 1900. Tiskárna české grafické unie vznikla sloučením Ottova a Vilímekova nakladatelství v roce 1899.

¹⁸⁷ Václav Vladivoj TOMEK, *Paměti z mého života*, díl I. a II., Praha 1904, 1905.

¹⁸⁸ ANM, fond RNM – Společnost NM – Maticе česká, protokoly Maticе české, kniha pátá, 19. 2. 1890.

¹⁸⁹ ANM, fond RNM – Společnost NM – Maticе česká, protokoly Maticе české, kniha pátá, 19. 2. 1890, bod čtvrtý.

¹⁹⁰ *Tamtéž.*

českých měst byl spis velmi rozsáhlý, bylo třeba ho rozdělit do dvou knižních svazků, první vyšel roku 1890 a čítal 796 stran a 16 stránek obrazové přílohy, druhý svazek následoval roku 1892 s 902 stránkami a dvanácti obrazovými přílohami překonával Bílkovy *Dějiny konfiskací*.¹⁹¹ Recenze v muzejníku, o kterou se postaral Antonín Rezek, hodnotí Wintrovo dílo jako zakládající na poli kulturní historie, ale opravuje a komentuje některé chyby, kterých se autor dopustil. Jedná se zpravidla o omyly způsobené absencí hotové shrnující práce politických dějin XV. a XVI. století. „Kdyby politické dějiny příslušných dob náležitě byly spracovány, zmizely by téměř jedním rázem přečetné nesnáze kulturních historiků.“¹⁹² Rezek se zamýšlí nad způsobem Wintrova vyprávění. „Pan spisovatel má sloh svůj docela jiný nežli jiní autoři historičtí. Jest správný čili nic? Zdá se mi, že v našich literárních poměrech bylo by více než kde jinde hříchem, kdyby historické spisy byly sepisovány tak, aby je čísti mohlo 5 nebo 6 odborníků a nikdo jiný; proto jest povinností spisovatelů, aby při úplné vědeckosti dbali po stránce slohové toho, aby mohlo se v jejich spisech se zálibou čítati. Proto sloh lehký, svěžší, rozmanitý, ale při tom prostý, jistě jest na místě v historickém spisování.“¹⁹³

Členem sboru Matice české se Zikmund Winter stal roku 1891, kdy nahradil Josefa Kalouska, který tou dobou již působil v České akademii věd a umění císaře Františka Josefa I. a místa ve sboru Matice se na další období vzdal.¹⁹⁴

V roce 1888 došlo k založení České akademie věd a umění, v její čtvrté třídě se postupně začínala profilovat možnost vydávání nových vědeckých spisů. Vzhledem k tomu, že Wintrovy spisy byly obsahově velmi rozsáhlé a zároveň žádané i Hlávkovou akademií věd, bylo možné vydávat tyto rozsáhlé spisy společnými silami. Ve výčtu sledovaných děl sledujeme rapidní pokles samostatných matičních tisků na úkor tisků od ČAVU určených pro Matici. První takové projekty vznikly právě kvůli dílům Zikmunda Wintra. Spolupráce Matice s ČAVU může souviset také se skutečností, že obě organizace sídlily v nové budově Národního muzea.¹⁹⁵

Stalo se tak hned u následujícího Wintrova spisu *Život církevní v Čechách a na Moravě* s podtitulem *Kulturně historický obraz z XV. a XVI. století*. Práci svým nákladem vydávala ČAVU, a proto bylo rozhodování o spise v jejich gesci. Recenze v Muzejníku¹⁹⁶ se rozepisuje o obsahu knihy, její literární kvalitu neřeší, Časopis katolického duchovenstva si všímá snahy o objektivnost, té však nelze pro tu dobu dosáhnout, recenzent to dává za vinu

¹⁹¹ Antonín GRUND, *Sto let Matice české*, s. 35.

¹⁹² *Hlídka literární*, ČČM 1891, s. 512-516.

¹⁹³ *Tamtéž*, s. 516.

¹⁹⁴ Čeněk ZÍBRT, *Josef Kalousek 1838 – 1898, jubilejní vzpomínka*, ČČM 1898, s. 224 -225.

¹⁹⁵ K. SKLENÁŘ, *Obraz vlasti*, s. 286-288.

¹⁹⁶ *Hlídka literární*, ČČM 1896, s. 144-147.

celkovému nepořádku v české společnosti náboženské reformace. „Vděčný žák Tomkův, slovnutný kulturní historik Winter, vylovil z rozčeřené a kalné tůně domácích zápasů náboženských v XV. a XVI. stol. tak bohatý, zpracovaný i archivní materiál, že mohl z něho ve 2 knihách sestavit skoro úplný obraz našeho tak rozmanitého života náboženského dob minulých.....Práce sama, jak p. autor v předmluvě dobře podotýká, nelákala; jsou zde dědicové různých, druhdy tak urputně bojujících stran náboženských. Při nejlepší vůli není dobře možno i nejsvědomitějšímu historiku, píše-li dějiny domácí, zachovati chladnou krev objektivnosti, neboť sympathie jeho k té či oné straně více se kloní, odhalením minulosti té či oné straně více rány zasazuje, které dopadajíce na minulost, v přítomnosti bolest způsobují.“¹⁹⁷ Recenze v ČKD se zmiňuje o barvitě vyprávění, jímž je Winter pověstný, lituje ale, že používá klišé a čerpá oživení textů z vtípků na katolickou církev.¹⁹⁸

Zikmund Winter se stal neplodnějším matičním autorem devadesátých let 19. století. Svá díla vydával prostřednictvím ČAVU pod hlavičkou Matice české, proto je například Grund ve svém seznamu matičních spisů započítává.¹⁹⁹ Kromě výše jmenovaných vyšly dále tiskem *Děje vysokých škol pražských od secesí cizích národů po dobu bitvy bělohorské (1409-1622)* roku 1897, *O životě na vysokých školách pražských knihy dvojce* roku 1899 a dále roku 1901 *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století*.

5.1.3 Další tisky vydané Maticí českou

Kromě spisů Václava Vladivoje Tomka a Zikmunda Wintra vydala Matice čistě svým nákladem ještě tři tisky. Hned v roce 1890 vyšel poslední svazek ediční řady Památky staré české literatury, *Žaltář klementinský*, který k tisku připravil sekretář sboru Adolf Patera. Je zajímavé, že několik částí Klementinského žaltáře se do Sboru Matice české dostali v rukopise již v červnu 1883, poslal je univerzitní skriptor Josef Truhlář. „Uctivě podepsaný prosí, aby spis byl vydán v Památkách staročeské literatury nákladem Matice. Pan prof. Dr Gebauer uvolil se laskavě udělati k vydání tomuto náležitý slovníček, který však teprve podle archů vytištěných bude sestavován“.²⁰⁰ Od té doby se ale o Truhlářově verzi rukopisu snad z důvodů finančního vyčerpání Matice, snad ze skutečnosti, že autor nedodal ke shlédnutí celý spis, už nejednalo. Kompletní přepis *Žaltáře Klementinského* předal Patera sboru v březnu 1887, posudky napsali Antonín Jaroslav Vr'átka a Martin Hattala.²⁰¹ V následující

¹⁹⁷ Alois SOLDÁT, *Život církevní v Čechách... Zikmund Winter*, ČKD 1896/1, s. 53-57.

¹⁹⁸ *Tamtéž*, s. 55.

¹⁹⁹ A. GRUND, *Sto let Matice české 1831 – 1931*, s. 35.

²⁰⁰ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, karton č.4, rok 1883, 5. 6. 1883.

²⁰¹ *Tamtéž*, protokoly Matice české, kniha čtvrtá, 2. 3. 1887.

schůzi „*Oba posuzovatelé rukopis tento k vydání odporučili, usnešeno vydati ho v „Památkách staré literatury české“ v 800 výtiscích a tisk svěřiti opět tiskárně Ottově.*“²⁰² Vydání se žaltář dočkal až na přelomu desetiletí. V úvodu Patera objasňuje obsah a původ českého žaltáře ze 14. století. „*Žaltář Klementinský čili rukopis c. k. universitní knihovny v Praze jest o 12 listech papírových a 145 listech pergamenových a obsahuje kromě žalmů obyčejné písně ze Starého a Nového zákona (cantica), hymnus sv. Ambrože a sv. Augustina, symbolum sv. Athanasia, litanie ke všem svatým a vigilie za dušičky. Jak patrnó, užívalo se ŽKl. Při každodenních modlitbách snad v nějakém českém benediktinském klášteře.*“²⁰³ Na dalších stránkách vysvětluje Patera ediční práci a zejména potíže tkvící v rozdílných úzích středověkého zápisu. Po *Žaltáři Klementinském* už se ve vydávání *Památek staré české literatury* nepokračovalo.

Dalším spisem vydaným ještě zcela Maticí českou byly *Dějiny hudby v Čechách a na Moravě* autora Josefa Srba Debrnova.²⁰⁴ Rukopis *Dějiny hudby v Čechách a na Moravě* zaslal Srb Sboru spolu s dalším svým rukopisem *Stručný rys všeobecných dějin hudebních* 17. února 1890. Obě díla měli posoudit hudební znalci Otokar Hostinský, hudební teoretik, a Karel Stecker, lektor hudební teorie na české univerzitě. Ve schůzi Sboru byly předneseny posudky na Srbova díla. „*Oba pp. posuzovatelé nedoporučili spis Stručný rys všeobecných dějin hudebních k vydání, avšak o druhém spise Dějiny hudby v Čechách a na Moravě posudky jich se rozcházejí, kdežto p. prof. O. Hostinský spisu toho k vydání nedoporučuje, přimlouvá se p. K. Stecker, by byl vydán nákladem Matice české.*“²⁰⁵ Nestávalo se často, že by se posuzovatelé neshodli. V tom případě byl spis předán k prohlédnutí ještě třetímu znalci, jehož rozhodnutí mělo být konečné. Srbův spis byl předán V. J. Novotnému, hudebnímu referentovi Hlasu národa a redaktoru hudebního časopisu Dalibor.²⁰⁶ Rozhodující doporučující posudek²⁰⁷ byl čten 11. února 1891, rozhodnutí, zda *Dějiny hudby v Čechách a na Moravě* vydat, si Sbor nechal do další schůze, kde se měl řešit rozpočet pro rok 1891.²⁰⁸ Při sestavování finanční rozvahy musela Matice zvolit mezi dvěma spisy, mimo *Dějiny hudby* byly k tisku připraveny také *Staročeská gesta Romanorum* editované J. Novákem. Sbor nakonec

---

²⁰² *Tamtéž*, 18. 5. 1887.

²⁰³ Adolf PATERA, *Žaltář Klementinský*, Praha 1890, s. VI.

²⁰⁴ Přízvisko Debrnov souvisí se Srbovou rodnou vesnicí Debrná, více o Josefu Srbovi: Blanka DVOŘÁKOVÁ, *Josef Srb Debrnov v kontextu kultury 2. poloviny 19. století*, [diplomová práce] Jihočeská univerzita České Budějovice, Filozofická fakulta, Historický ústav, 2000.

²⁰⁵ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, protokoly Matice české, kniha čtvrtá, 7. 11. 1890.

²⁰⁶ *Tamtéž*.

²⁰⁷ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, 5. 1. 1891.

²⁰⁸ *Tamtéž*, protokoly Matice české 11. 2. 1891.

upřednostnil Srbův spis, Novákova *Gesta Romanorum* doporučil odeslat do ČAVU, která jejich publikování byla schopná zajistit.²⁰⁹

Po nepřilíš dlouhé přestávce se v matičních rukopisech opět objevilo původní cestopisné dílo. Stál za ním Emanuel Fait, arabista a geograf zabývající se především územím Střední Asie. Do červnové schůze Sboru v roce 1891 přišel jeho rukopis *Kavkaz, jeho přírodní krásy, poměry národohospodářské, národopis a místopis*. „Soudci“ byli jmenováni Konstantin Jireček, autor *Cest po Bulharsku* vydaných roku 1888 v Matici a Jindřich Metelka, geograf a pozdější zakladatel České zeměvědné společnosti. Jireček se k Faitově rukopisu vyjadřuje v čtyřstránkovém opusu. „*Spis p. Faita nemá žádné předmluvy. Nevíme tudíž, kolik čerpal spisovatel z vlastní zkušenosti, kolik z knih, jak dlouho a kde a kdy byl na Kavkaze a zdali svou práci složil jako vědeckou monografii anebo jako dílo prstonárodně poučné*“.²¹⁰ Jireček dále vytýká mnoho chyb a nelíbí se mu ani neuspořádanost rukopisu, radí vyznačené problematické pasáže přepsat a poté dle jeho názoru: „*(...) by sl. Matice Česká přítomnou knihu mohla vytisknouti, ovšem jen kdyby neměla jiných lepších děl před sebou*“.²¹¹ „Soudce“ Metelka naopak soudí o spisu kladně. „*Není tam místa, které by zasluhovalo zmínky a nedošlo jí. Všechn spis poutá od počátku až do konce nejen obsahem, při kterém se staví najevo výborná znalost věci, založená jednak na autopsii, jednak na dobrých pramenech literárních, nýbrž i slohem přirozeným, jasným, živým a rozmanitým*“.²¹² Metelka vyslovuje přání, aby spis nezůstal na půli cesty a byl vybaven kvalitní obrazovou přílohou, velmi dobré by dle něho bylo opatřit také mapu Kavkazu, která českému prostředí ještě zcela chybí. Navrhuje rozšířit základní geografickou stať spisu, která se v rukopise odbývá na několika stránkách, zatímco dalším kapitolám je věnována nepoměrně širší pozornost. „*Také dat mohlo by býti přimnoženo, a literatura buď ve zvláštním seznamě nebo pod textem uvedena*“.²¹³ V korespondenci Matice české se sešla řada přípisů vztahujících se k Faitovu *Kavkazu*, lze na nich sledovat průběh přípravy k tisku. Už v lednu zasílá na vyžádání Sboru nakladatel Jan Otto přibližnou finanční rozvahu zamýšleného tisku. „*(...) účtoval bych za sazbu, tisk, bez papíru, ve formátu a úpravě spisu p. prof. Konstantina Jirečka „Cesty po Bulharsku“ za 1 arch = 16 stránek, při nákladu 2000 výtisků zl. 22.40 kr., za 1 arch = 16 stránek, při nákladu 3000 výtisků zl. 24.90 kr., za 1 stranu sazby petitové zvláštní přirážka 70*

²⁰⁹ *Tamtéž*, 13. 3. 1891.

²¹⁰ *Tamtéž*, korespondence MČ, 29. 7. 1891.

²¹¹ *Tamtéž*.

²¹² ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, 15. 11. 1891.

²¹³ *Tamtéž*.

kr. a za přípravu do díla event. Vložených ilustrací rovněž mírnou zvláštní přírůžku“.²¹⁴ Matice sama požadovala papír, vyžádala si tedy také rozvržení, kolik archů bude třeba na tisk nakoupit. „Rukopis laskavě mi předložený vydá dle přiloženého výpočtu přibližně na 13 tiskových archů, bez event. Ilustrací. Při nákladu 2000 výtisků potřebovalo by se k tisku tedy 13650 archů a při nákladu 3000 výtisků 20280 archů papíru formátu 59/94cm“.²¹⁵ Fait mezitím zjišťuje kolik by stála výroba mapy Kavkazu pro potřeby spisu, zároveň píše Sboru, kde a jak objednat ilustrační vyobrazení. „Rozpočet na mapu Kavkazu (200 výtisků) dle úřady s p. Dr. J. Metelkou by stál 130 zl.“²¹⁶ Fait dále sháněl podklady k mapě Kavkazu, oslovil dokonce ruské armádní úředníky, ti mu doporučili řadu mapových podkladů z dílny ruských kartografů. Fait nabízí zprostředkování překreslení mapy.²¹⁷ O postup prací na Faitově Kavkazu se i nadále zajímal Jindřich Metelka, v říjnu čte opravený rukopis a shledává „(...) že auctor jej doplnil obšírnými statěmi tím vzhledem, jak bylo žádáno první úvahou o spise jeho. Tak dílo nabylo nemalé souměrnosti a zajímavosti. Jediné bylo by přáti, aby pan spisovatel všecha data uvedl na míru metrickou“.²¹⁸ Tím Metelka vytýkal, že je používáno ruských domácích měr, zaniká tak možnost srovnání s domácí realitou. Metelka doporučuje použít jako přílohu ke spisu nejnovější mapu ruských kartografů, která zachycuje poslední objevy a změny na Kavkaze.²¹⁹ Nové úpravy pochválil i druhý ze soudců, Konstantin Jireček.²²⁰ V závěru roku 1892 se opět rozvířily diskuze o mapě Kavkazu, jednak šlo o cenu překreslení mapy a její opatření zeměpisnými názvy v latince, jednak o cenu za tisk mapy. Tiskař Vilím účtuje za 1 cm² mapy 1 krejcar, mapa velikosti 30x50 cm by vyšla na 15 zlatých. Nejprve je ale třeba nechat zhotovit litografický kámen, ten vyrobí kamenorytec Farský za 50 – 60 zlatých. Při ceně 60 zlatých za kresbu mapy by cena mapy vyšplhala na 135 zlatých. Metelka dále v dopise opakuje, že nejlépe bude pořídit mapy přímo od ruských vojenských geografů, od vojenského štábu.²²¹ Krátce nato přichází nová finanční rozvaha z nakladatelství Jana Otty. Spis by obsáhl 15 archů, tisk čítá asi 380 zl., vazba přibližně 40 zl.. K tomu sekretář Patera připočítává honorář autorovi asi 360 zl. a výdaje na tisk mapy, dohromady bez papíru vychází náklady na Faitův Kavkaz na 920 zlatých za 2000 výtisků.²²² Přetisk dvaceti obrázků kabinetní velikosti ke všití do vazby sjednal Fait u tiskaře Hutníka za 168 zl., do mapy připojí

²¹⁴ *Tamtéž*, 20. 1. 1892.

²¹⁵ *Tamtéž*.

²¹⁶ *Tamtéž*, 22. 3. 1892.

²¹⁷ *Tamtéž*, 4. 7. 1892.

²¹⁸ *Tamtéž*, 21. 10. 1892.

²¹⁹ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, 21. 10. 1892.

²²⁰ *Tamtéž*, 28. 10. 1892.

²²¹ *Tamtéž*, 4. 12. 1892.

²²² *Tamtéž*, 17. 12. 1892, na dopise přepis sekretáře Patery s rozpočtem na Faitův Kavkaz.

také údaje národopisné, cenu zhotovení to nijak nezvýší, ale dílo to vědecky dále obohatí.²²³ Konečně 13. prosince 1893 je tisk vlastního textu hotov, chybí ovšem mapa. „(...) *mapa bude zrevidována a opravena do pondělí a odevzdána p. Vilímovi, obrázky až na čtyři jsou všechny hotovy a může ihned počítí s tiskem jejich. (...) Mapa k revizi byla odevzdána teprve 2. prosince 1893 a bylo tam tolik chyb v označení místopisném, že jsem musel požádat p. koll. Nového aby pod mým dozorem ji opravil*“.²²⁴ Na problém s výrobou mapy reagoval téhož dne Jindřich Metelka, který původně Nového k překreslení doporučil. „*Jsem ovšem zvyklý, že ve školní malé mapě udělá kartograf 20 – 30 chyb, ale tolik chyb (153), co jich koll. Fait našel v mapě p. Nového, jsem přece neočekával, zvláště proto, že mi koll. Nový – kterému jsem kromě mapy Kavkazu dosud nic nedal dělati – byl od jiných kolegů pochválen jako zručný kartograf. Jsem tudíž povděčen, že nebyl mu dosud vyplacen celý honorář a jako jsem se už ráno přimlouval, že se tak stane až po revizi. Ovšem odrazí se z něho honorář pro pána, kterému koll. Fait dal opravy provést*“.²²⁵ O týden později referuje Metelka, že práce na mapě jsou dokončeny, za opravu si Faitův pomocník žádá 10 zl. na autora mapy Nového zbyde 50 zl., Metelka dal Novému ze svého zálohu 15 zl., žádá Sbor, aby výplatu provedl jeho prostřednictvím, potvrzení o přijetí zajistí. „*Přikládám rozpočet na obrázky, který činí 174 zl. 49 kr., tedy poněkud více, než jak koll. Fait rozpočítal. Ovšem budou veškeré obrázky na celou stranu, kdežto on počítal jenom půl strany, což však nebylo lze provést, ježto by obrázky byly nezřetelné*“.²²⁶ Dvouletá anabáze cesty Faitova Kavkazu se dočkala šťastného konce v lednu 1894. Sbor přijal a pochválil velmi zdařilý tisk Faitova spisu, cena pro zápis do zakladatelské knížky byla stanovena na 3 zlaté.²²⁷

Další spisy vyšly už ve spolupráci s ČAVU, jednalo se jednak o Wintrova díla,²²⁸ jednak o Hanušův spis *Život a spisy Václava Bolemíra Nebeského*,²²⁹ a zejména o *Památník na oslavu stých narozenin Františka Palackého*. Na poslední jmenované knize se autorsky podíleli tři významné vědecké instituce národa: Královská česká společnost nauk, Česká akademie věd a Matice česká. Památník čítal čtyřiačtyřicet příspěvků na sedm set třiceti stránkách, dílo hodné Františka Palackého. „*Sborník ten má hověti dvojímu úkolu. Jednak má zachytiti a zachovati dojmy těch, kdo Palackého osobně znali. (...) Druhým úkolem*

---

²²³ *Tamtéž*, 18. 10. 1893.

²²⁴ *Tamtéž*, 13. 12. 1893, dopis Emanuela Faita.

²²⁵ *Tamtéž*, 13. 12. 1893, dopis Jindřicha Metelky.

²²⁶ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, 20. 12. 1893.

²²⁷ *Tamtéž*, protokoly MČ, kniha čtvrtá, 14. 2. 1894.

²²⁸ Zikmund WINTER, *Život církevní v Čechách*, I. díl, Praha 1895; a *tentýž*, II. díl, Praha 1896; dále Z.

WINTER, *Děje vysokých škol pražských od secesí cizích národů po dobu bitvy bělohorské (1509 -1622)*, Praha 1897; dále Z. WINTER, *O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje*, Praha 1899.

²²⁹ Josef HANUŠ, *Život a spisy Václava Bolemíra Nebeského*, Praha 1896.

„Památníku“ bude, aby odbornými studii přispěl k tomu, aby česká veřejnost, najmě mladšího pokolení, všetranně poznala a ocenila vědecký a národně – osvětový význam Palackého a jeho díla“.²³⁰ Celý pamětní spis je doplněn kompletní Palackého bibliografií a bibliografií o Palackém, pro tuto příležitost ji připravil muzejní skriptor a spoluredaktor Muzejníku Čeněk Zíbrt.

5.2 Časopis Musea království Českého

Vývoji neunikl ani Muzejník, po roce 1890, kdy z jeho čela rozloučením v epilogu posledního čísla ročníku 1890 odešel historik Josef Emler. Štafetu vedení po něm převzal literární historik a filolog Antonín Truhlář. Sám provedl z redaktorského místa Muzejník velmi zásadní změnou. V roce 1897, v 71. ročníku, se změnila periodicitu Muzejníku, místo čtyř čísel ročně vycházelo nyní čísel šest.²³¹ V souvislosti s šetřením nákladů hledala Matice už v roce 1895 levnější dodávky papíru na tisk Muzejníku. „Po bedlivém zvážení uznána nabídka tiskárny Ottovy za nejvýhodnější a k návrhu p. prof. Ant. Truhláře jednohlasně usneseno svěřiti tisk Musejníka opět této tiskárně“.²³² Jak bylo dříve zvykem otiskoval Muzejník odborné články historických a filologických témat, zprávy z Musea, zejména zápis z valného zasedání muzejní Společnosti. Muzejník dále rozvíjel svůj recenzní oddíl *Hlídky literární*, ten byl dále rozšířen o oznamování vyšlých knih a časopisů došlých do muzejní bibliotéky, v rámci spolupráce s ČAVU Muzejník oznamoval také tisky vyšlé nákladem akademie. Samozřejmě nechyběly informace z Matice české: seznam nově přistouplých členů (a jimi zaplacených lhůt), zprávy o hospodaření Matice a o složení a dění ve Sboru.²³³

Rok 1898 byl spjatý s mnohými výročími. Ta nejzářivější patřila stému výročí narození Františka Palackého. Muzejník se k oslavám svého zakladatele připojil velmi významně. Už v prvním čísle zveřejnil svůj rozsáhlý článek *Památce Palackého* Josef Kalousek. „*Sedmdesáte let minulo od té doby, co Palacký učinil našemu časopisu počátek, určil jemu obor působnosti a vytкнуł směr. Všechny ostatní časopisy, které tehdež vycházely, od té doby zanikly, Časopis Musejní jediný vytrval, letos počítá již 72 ročník. (...) Prvotně Musejník byl časopis všeobsáhlý, jenž přihlížuje k vyšším a vznešenějším potřebám českého obecnstva, kteréž si musil teprv sám vychovati, jinak ve výběru nijak se neobmezoval a nic*

²³⁰ *Památník na oslavu stých narozenin Františka Palackého*, Praha 1898, s. 1.

²³¹ Návrh na změnu ze čtyř na šest dílů Muzejníku podala komise zabývající se šetřením nákladů v rámci optimalizace rozpočtu na rok 1897, náklady na roční vydávání Muzejníku totiž dosahovali již 2800 zlatých. ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, protokoly Matice české, kniha pátá, 20. 1. 1897

²³² ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, protokoly Matice české, kniha pátá, 16. 1. 1895.

²³³ Kompletní seznam vydaných článků dle názvů i dle autorů je k nalezení jednou za deset let v příloze Muzejníku s názvem *Všeobecné rejstříky*, pro roky 1891 – 1896 v příloze ročníku 1896, pro roky 1897 – 1900 v příloze ročníku 1906. ČČM 1896 s. 607 an. a ČČM 1906 s. 561 an.

nevyklučoval, co leželo v mezích možnosti. Přinášel literaturu staročeskou i novou, básnickou i prozaickou, zábavnou i vědeckou“.²³⁴ Kalousek připomněl, jak Muzejník působil ve svých počátcích a srovnal situaci se současným stavem. „Vznikaly časopisy odborné, které s dobrým prospěchem soustřeďují pozornost a pílí k užším oborům literárním a k jednotlivým vědám nebo menším skupinám věd. Správa Muzejníka, uznávajíc výhody takovéto dělby práce, postupně zužovala jeho program, obmezujíc je na obory v jiných časopisech nedosti zastoupené, až v posledních letech zbylo jemu málo více nežli historie literatury. Ž časopisu všeobecného, Palackým založeného, po vyštapaní tolika odborů stal se časopis též odborný“.²³⁵ Dále Kalousek popisuje Palackého cestu vědeckými disciplínami a stopu, kterou v nich už v mladém věku zanechal, až se konečně dostává k Palackého zakotvení u českých dějin. „Neúnavná píle ve shledávání pramenů, kritický duch k jich oceňování a třídění, klidná rozvaha a vzácný talent k vážnému a zároveň bystroduchému vypravování, vlastenecká horlivost spojená s vlídností a spravedlností i k nepřátelům, vznešený filosofický názor o světě a šlechetný zánět pro vše dobré a krásné, to vše sdružilo se, aby vytvořilo dílo o dějinách českých, jež poučuje, těší a povznáší souvěkého Čecha“.²³⁶ Shrnuje Kalousek úspěch Palackého dějepisných prací. Dále vyzdvihuje Palackého mamutí podíl na ustavení Matice české „(...) ústav to, jehož prostřednictvím veliké množství dobrých českých knih bylo mezi čtenářstvem českým rozšířeno, kteréž bez toho prostředku na mnoze byly by se ani tisknouti nemohly“.²³⁷

Dalším článkem v souvislosti s Palackého výročím bylo pojednání ředitele Zemského archivu Vojtěcha Jaromíra Nováčka *Jiří Palacký, otec Františka Palackého*,²³⁸ které vyšlo v druhém čísle Muzejníku roku 1898. Autor (mimo jiné vydal v jubilejním roce knihu *Korrespondence a zápisky Františka Palackého*)²³⁹ se v eseji věnuje vztahu otce a syna Palackých.

Vzpomínku svému bývalému učiteli věnoval také Václav Vladivoj Tomek. V eseji s názvem *O Františkovi Palackém* přirovnává důležitost osoby Františka Palackého pro 19. století ke Karlovi IV. pro 14. věk, prochází české dějiny a nalézá výjimečnost Palackého v jeho víře, původu a odhodlání osvědčit se v národním hnutí. „Co rodilý Moravan usadiv se v Praze v pětadvacátém roce svého věku, hned pautal k sobě pozornost jakožto muž vysoce

---

²³⁴ Josef KALOUSEK, *Památce Palackého*, ČČM 1898, s. 2.

²³⁵ *Tamtéž*, s. 3.

²³⁶ J. KALOUSEK, *Památce Palackého*, ČČM 1898, s. 3. - 4.

²³⁷ *Tamtéž*, s. 6.

²³⁸ Vojtěch Jaromír NOVÁČEK, *Jiří Palacký, otec Františka Palackého*, ČČM 1898, s. 113 – 138.

²³⁹ Celé dílo bylo plánováno na mnoho svazků, vyšly jen tři, poslední v roce 1902, J. KOŘALKA, *František Palacký (1798 – 1876)*, s. 12.

vyvinutého všestranného vzdělání a požíval vážnosti při stavích vyšších i nižších, kterau se mu otevřela příležitost k působení zdárnému ve směrech nejrozmanitějších“.²⁴⁰ Tomek považuje založení Muzejníku a Matice za tahy geniálního стратега „(...) budily se tím vlastenecké snahy v mladším pokolení, jak ve mládeži studující, tak brzy také v sausedských kruzích; společnost poněmčilá začala se jimi protrhávati, a znenáhla, ale bezpečným krokem razil sobě vždy širší cestu jazyk český, dobývá si vážnosti“.²⁴¹ Tomek důkladnou zkratkou popisuje Palackého význam jako historika, v závěru se ale velmi důkladně věnuje Palackému politikovi. „Byť nedosáhlo se hlavního cíle politického, pokračovalo se vždy dále ku předu ve věcech duchovního i hmotného prospěchu pověstnými drobty čili etapami“.²⁴²

Odborným článkem vzpomenu na velikost Františka Palackého Jan Voborník.²⁴³ Ve své stati *O působení dějepisných prací Frant. Palackého na novější belletrii českou* se věnuje především explozi českého historického románu po roce 1860, a poměru těchto prací k filozofickému duchu Palackého *Dějin*.

Ke stému výročí narození Františka Palackého se téhož roku vydal ještě velký vzpomínkový památník. „Sté výročí Palackého narození roku 1898 podnítilo tři vrcholné vědecké instituce, Královskou českou společnost nauk, Českou akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a Matici českou, k vydání dodnes cenného Památníku se čtyřiačtyřiceti příspěvky“.²⁴⁴ Na vydání této knihy se podílela mimo Matice také ČAVU a Královská česká společnost nauk.

Kromě Palackého slavili významné jubileum ještě dva přední muži Matice české. Na Tomkovy osmdesáté narozeniny v Muzejníku vzpomenu článkem *Pozdrav Václavu Vladivoji Tomkovi* jeho žák a historik Zikmund Winter.²⁴⁵ Tomek k narozeninám získal mimo jiné též rytířský titul. Třetím oslavencem roku 1898 byl historik Josef Kalousek, který dovršil šedesát let života, článek s průřezovou tvorbou Josefa Kalouska napsal do Muzejníku Čeněk Zíbrt.²⁴⁶

Muzejník roku 1898 naposledy vedl sám Truhlář. „(...) Ant. Truhlář oznámil, že pokud jeho síly stačily, řídil redakci časopisu, nyní však pro nával svých prací mu nebude možno déle při redakci vytrvati. (...) Usnešeno požádati pana redaktora, by ještě jeden rok řídil redakci časopisu, a aby si ku pomoci přibrál jednoho neb dva spolupracovníky. (...) usnešeno požádati, aby ráčil v budoucí schůzi navrhnouti, jak by se měl upravit honoráž redaktorský

²⁴⁰ Václav Vladivoj TOMEK, *O Františkovi Palackém*, ČČM 1898, s. 219.

²⁴¹ *Tamtéž*, s. 220.

²⁴² *Tamtéž*, s. 222.

²⁴³ Jan VOBORNÍK, *O působení dějepisných prací Frant. Palackého na novější belletrii českou*, ČČM 1898, s. 290 – 308.

²⁴⁴ J. KOŘALKA, *František Palacký (1798 – 1876)*, s. 12.

²⁴⁵ Zikmund WINTER, *Václavu Vladivoji Tomkovi ke dni 31. května 1898*, ČČM 1898, s. 209 – 216.

²⁴⁶ Čeněk ZÍBRT, *Josef Kalousek, 1838 – 1898. Jubilejní vzpomínka*, ČČM 1898, s. 223 – 228.

jeho pomocníkům“.²⁴⁷ Pro následující roky se už od vedení časopisu oprošťoval, v roce 1899 Truhláře doplnili Václav Schulz a Čeněk Zíbrt. „Přítomný redaktor p. prof. Ant. Truhlář prohlásil, že jest ochoten oddělení literární Časopisu Musea království Českého i nadále redigovati, avšak oddělení historické, historicko-kulturní a slavistiku pro nával svých úředních prací nemůže sám redigovati, a navrhl pro historické oddělení za spoluredaktora p. archiváře Václava Schulze a pro historicko-kulturní oddělení a slavistiku p. skriptora Dr. Č. Zíbrta (...) Návrh p. prof. Antonína Truhláře byl jednohlasně schválen a k vyzvání p. kurátora vládního rady V. V. Tomka sbor povstáním projevil p. redaktorovi své díky za dosavadní vzorné redigování Časopisu musejního a za jeho ochotu i nadále redigovati literární oddělení Časopisu musejního“.²⁴⁸ V roce 1900 vypomohl opět Zíbrt a nově František Kvapil, naposledy vedl Truhlář Muzejník spolu se Zíbrtem a Kvapilem v roce 1901.

5.3 Další události ze života matičního

Do dějin Matice české zasáhly také tragické tóny. Úmrtí členů a exčlenů Sboru byla přirozenou součástí života. V devadesátých letech se Matice rozloučila s velkými osobnostmi, Antonínem Jaroslavem Vrťátkem, Karlem Tieftrunkem a Josefem Emlerem.²⁴⁹ Zde bude ale řeč o nepřirozeném odchodu expeditora Matice české Františka Hlaváčka, který je zahalen rouškou tajemství. František Hlaváček byl zaměstnán v expedičním skladu Matice české od roku 1873. „(...) dne 26. března 1873 ustanoven byl provizorně p. Frant. Hlaváček expeditorem kněh Matice české se služným 40 zl. r. č. měsíčně, kteréžto služné jemu v sezení dne 20. ledna 1876 zvýšeno na 600 zl. roční a kteréž až dosavad má“.²⁵⁰ Jeho měsíční plat byl celých 12 let 50 zl. měsíčně, v roce 1891 Hlaváček žádal o zvýšení. „Donucen množním a zvětšením potřeb i těch nejnnutnějších k zaopatření rodiny, dovoluji si ve vsí poníženosti slavný Sbor Matice české prositi, by laskavě ohledu na hmotné postavení, potažmo služné mé vzíti a toto dle Svého nejlepšího uznání zlepšiti ráčil“.²⁵¹ Z protokolů se dovídáme jen „P. Fr. Hlaváčkovi povolena odměna 30 zl. za jeho přičinlivost ve shánění vkladů ke konci roku 1890“.²⁵² Podle rozpočtu na rok 1891 zaznamenaného v protokolu schůze Sboru se se zvýšením expeditorova služného nepočítalo.²⁵³ Každoročně získával Hlaváček prémie v řádu 50 – 100 zl. za soupis nově přistouplých členů a drobné renumerace za služby Sboru

²⁴⁷ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, protokoly Matice české, kniha pátá, 19. 1. 1898.

²⁴⁸ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, protokoly Matice české, kniha pátá, 14. 12. 1898.

²⁴⁹ Antonín Jaroslav Vrťátko zemřel 19. prosince 1892, Karel Tieftrunk 2. prosince 1897, a Josef Emler 10. února 1899

²⁵⁰ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, 12. 11. 1883.

²⁵¹ *Tamtéž*, 11. 2. 1891.

²⁵² *Tamtéž*, protokoly Matice české, kniha čtvrtá, 11. 2. 1891.

²⁵³ *Tamtéž*, 13. 3. 1891.

(odesílání spisů do zahraničních knihoven a spolků), také od poloviny osmdesátých let připravoval seznamy členů, kteří neměli zcela splaceny zakladatelské lhůty a průběžně sledoval splácení. V každém roce žádal o čtrnáctidenní dovolenku, zpravidla v srpnu, Sbor mu vždy dovolenou přiznal.

V červnu 1891 žádá Hlaváček jako obvykle o povolení letní dovolené „v srpnu neb v září, pro uspořádání rodinných záležitostí“.²⁵⁴ Sbor mu jako obvykle vyhovuje. V říjnu po Hlaváčkově žádá vypracování aktualizovaného seznamu zakladatelů. Události jdou velmi rychle, 14. října Hlaváčkově schůze Sboru přiznává odměnu 100 zl. za zhotovení seznamu zakladatelů, 4. listopadu Tomek oznamuje Hlaváčkovu úmrť, zároveň oznamuje, že bylo třeba překontrolovat hospodaření v expedici.²⁵⁵ K otevření expedice došlo 21. října 1891, a byla provedena důkladná inventura, zjistilo se, že oproti výkazům přebývá knih v hodnotě 936 zl. „Kterýžto přebytek se dá vysvětliti tím, že knihy po různu ležící nejspíše odeslány býti měly, avšak do inventury veškerých spisů pojaty býti musily“.²⁵⁶ Zdá se tedy, že Hlaváček neměl na svědomí defraudaci knih, dopis jeho pozůstalé manželky ale svědčí o nějakém závažném pochybení, jehož se expeditor dopustil. „Jsem přesvědčena, že navzdor velikému pochybení nebožtíka mého manžela nebude nevinně trpící rodina s nemluvnětem sotva čtvrt léta starým oslyšána. (...) zde prosí nešťastná, skorem si zoufající matka jménem čtyř nezaopatřených sirotek o nějakou milostivou roční podporu“.²⁵⁷ Další zjištěné ztráty se zdají být marginální, dle další kontroly nebyly odvedeny vklady za říjen v hodnotě 21 zl. a expeditor si z pokladny vybral na listopad a prosinec zálohu 80 zl.²⁵⁸ Čekalo se ještě na revizí čtyř expedičních knih za 18 let, tedy za dobu, po kterou Hlaváček vykonával službu expeditora. Šlo o časově velmi náročnou práci, s revizí se skončilo až v únoru 1892. Sekretář Patera a pokladník Wegner kontrolou zjistili, že nebylo správně odvedeno 1175 zakladatelských vkladů, v penězích to dělalo vysokou částku 15 150 zl. 71 kr.²⁵⁹ Mnozí zakladatelé se dopisem ozvali, že vklady měli zaplacené, někteří se dokonce prokázali Hlaváčkovým zápisem ve svých matičních knížkách, podle výkazu nového expeditora Boleslava Schnabela se na rok 1891 knížkami a dopisy prokázal schodek 1322 zl. 65 kr.²⁶⁰ Naskýtá se otázka, zda peníze z pokladnice bral na přilepšenou expeditor Hlaváček a život si vzal, protože měl představu, jak velká částka se celkově ztratila, varianta ztráty peněz

²⁵⁴ *Tamtéž*, korespondence MČ, 10. 6. 1891.

²⁵⁵ ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, protokoly Matice české, kniha čtvrtá, 14. 10. 1891; a *tamtéž*, 4. 11. 1891.

²⁵⁶ *Tamtéž*, korespondence MČ, 4. 11. 1891.

²⁵⁷ *Tamtéž*, 4. 11. 1891.

²⁵⁸ *Tamtéž*, 4. 11. 1891, zpráva pokladníka Jiřího Wegnera o revizi expediční pokladny.

²⁵⁹ *Tamtéž*, 24. 2. 1892, a nedatovaný výpis s finálním součtem nedoplatků.

²⁶⁰ *Tamtéž*, 7. 1. 1892.

z nedbalosti nepůsobí při tak obrovské sumě věrohodně. Protokoly Matice v žádném případě nenavědčují podezření, že by Hlaváček neodváděl peníze zakladatelů do pokladny. Není známo, jestli Hlaváčka donutily k zoufalému činu jiné obtíže.

Matice musela získat na sklonku roku 1891 nového expeditora. Do soutěže na toto místo se přihlásilo osm zájemců. Za některé z nich se zaručovali obchodní partneři Matice, Antonín Řivnáč například podpořil kandidaturu svého chráněnce Pavla Körbera.²⁶¹ Nabídky přicházely od 21. do 29. října 1891. Z došlých odpovědí byl nakonec komisí 11. listopadu 1891 na místo expeditora doporučen Boleslav Schnabel, toho času poštovní úředník v Praze.²⁶² Nový „výpravčí“ musel složit kauci 400 zl. a podepsat se pod velmi pečlivě sepsaný seznam činností. Třístránkový dokument shrnuje postup expeditora za různých situací, s kterými se může setkat. Například v bodě osmém se velmi pečlivě rozebírají náležitosti přijímání zakladatelských splátek a jejich předávání do pokladny. *„Složené vklady odvádějí se měsíčně do příruční pokladny, v měsících však, v nichž se peněz více schází, i vícekrát dle potřeby. Při odevzdání peněz se přidávají dva souhlasové spisy listu z denníku, jako přílohy k účtům pokladny a k protokolům o schůzích, a pokladník potvrdí expeditorovi v denníku příjem, o odevzdaných vkladech a dle potřeby i na zvláštním listu jen sumou úhrnou, a srovná buď hned, aneb v nejbližších třech dnech denník příjmů se zápisnou knihou příjmů od zakladatelů, aby se přesvědčil, shoduje-li se denník příjmů se zápisnou knihou“.*²⁶³ Expeditor Boleslav Schnabel se v Matici brzy zavedl, nevydržel ale v expedici ani deset let, v roce 1899 žádá Sbor o zproštění funkce, zakládá s přítelem hudební časopis a chce se věnovat své vědecké dráze.²⁶⁴ Do nového století vstoupí Matice změnou na expeditorském místě.

---

²⁶¹ *Tamtéž*, 21. 10. 1891.

²⁶² ANM, fond RNM – Společnost NM – Matice česká, korespondence MČ, 29. 10. 1891.

²⁶³ *Tamtéž*, 23. 11. 1891.

²⁶⁴ *Tamtéž*, protokoly Matice české, kniha pátá, 18. 1. 1899.

6. Závěr

Tato práce vyložila několik epizod z nakladatelské činnosti Matice české. Částečně navázala na dílo Karla Tieftrunka *Dějiny Matice české*, které svůj výklad zakončují líčením událostí sedmdesátých let 19. století. Na základě archivního výzkumu jsem sledoval ediční praxi v osmdesátých letech. Zjistil jsem, že Matice nadměrnou vydavatelskou aktivitou spojenou s padesátým výročím své existence přecenila své finanční možnosti a na několik let se zadlužila, musila na dobu do splacení dluhů pozastavit nakladatelskou činnost. Pozdější opatrnost, předběžné finanční rozvahy a zdrženlivost při rozhodování o dalších knihách můžeme hledat právě v období první poloviny osmdesátých let. V devadesátých letech Matice využila možnosti zajistit své tisky ve spolupráci s ČAVU a postupně tak nahradila vydávání vlastním nákladem.

V práci jsem shrnul ediční projekty Matice české v osmdesátých a devadesátých letech. Jednak to byla řada Památky staré české literatury, obohacená v této době o čtyři přírůstky, kromě práce Jana Gebauera na *Žaltáři Wittenberském* díla editovaná Adolfem Paterou *Hradecký a Svatovítský rukopis* a *Žaltář Klementinský*. Pokračovalo vydávání Tomkova *Dějepisů města Prahy*, který už tou dobou platil za klasické dílo českého dějepiscetví. Tomkova díla si ve své gesci nechala Matice až do roku 1905. Novočeskou bibliothéku Matice bohatě rozšiřovala, v osmdesátých letech deseti díly (včetně *Dějepisů města Prahy*), v devadesátých letech vlastním nákladem vydala v této řadě sedm děl (včetně *Dějepisů města Prahy*). Další pět tisků vyšlo s pomocí ČAVU.

V práci jsem na příkladech přiblížil postup, jakým Matice vybírala rukopisy k tisku a mechanismy ediční praxe, které v Matici panovaly. Na cestu od rukopisu ke knize se často objevovaly různé obtíže, od chyb přímo v rukopise, které musely být odstraněny, přes výběr tiskárny až po těžkosti spojené s výrobou obrazových příloh. Celou škálu problémů musel překonat například spis Emanuela Faita *Kavkaz, jeho přírodní krásy, poměry národohospodářské, národopis a místopis*. Zmíněny jsou také důvody vedoucí k odmítnutí autorských rukopisů, mohlo jít o nevyžádané překlady, spisy bez vědecké úrovně, případně šlo o práce, které v jiné podobě už tiskem vyšly.

Pozornost jsem věnoval vývoji Muzejníku, Časopisu Muzea Království českého, jeho vývoj je úzce spojen s Maticí, neboť ta ho financuje a zajišťuje mu odběratele. Zkoumané období se v otázce Muzejníku dá rozdělit na tři časové segmenty. Osmdesátá léta, kdy magazín řídil Josef Emler, to je charakterizováno stabilitou přispěvatelů i odběratelů. Dále období do roku 1898, kdy časopis vedl Antonín Truhlář, zde došlo k významné změně

v periodicitě časopisu, kdy místo čtyř čísel ročně vycházelo čísel šest. A poslední závěrečné tři roky, které byly ve znamení postupného odchodu Antonína Truhláře a převzetí časopisu Čeňkem Zíbrtem. V tomto období se začíná na stránkách Muzejníku výrazně spolupracovat s ČAVU, zveřejňovala oznámení a recenze knih vydaných nákladem ČAVU.

V textu jsem rovněž sledoval změny v personálním složení Sboru Matice české, v příloze je uveřejněna tabulka na toto téma. Kurátorem, pravidelně potvrzovaným Výborem muzejní Společnosti, byl do roku 1891 Jan hrabě Harrach, pak jej vystřídal z místa zástupce Václav Vladivoj Tomek. Další místa ve Sboru byla obsazována volenými členy. Funkční období bylo dlouhé šest let, členů Sboru bylo dohromady i s kurátorem třináct. V práci je pozornost věnována také personálu Matice české, zvláště v poslední kapitole významně vystupuje expeditor František Hlaváček, který svojí složitou kauzou ukazuje, že ani podnik jako byla Matice česká není bezpečný před lidmi, kteří působením ve vlastenecké organizaci sledují osobní finanční profit. Matice česká disponovala řadou odborných přátel, kteří jí v případě potřeby mohli posloužit, ať už šlo o posuzovatele rukopisných prací, nebo o pomoc právníkou, kterou zpravidla Matici přispíval přední pražský advokát Tomáš Černý.

Matice sice postupně ustupovala z nejpřednějšího místa a měnila se v úzce profilované a nijak překotně aktivní nakladatelství. Je ale jisté, že nadále zanechávala stopu v českém dějinném vědomí, osobnosti působící v Matici byly stále špičkami ve svých oborech, matiční tisky patřily mezi kvalitní odborné publikace. Matice v tomto dvacetiletí stihla oslavit své padesáté výročí i sté narozeniny zakladatele Františka Palackého.

Měl jsem dosud možnost nahlédnout jen do malé části matičního archivu, věřím, že výsledky této práce nebudou k tématu novějších dějin Matice české poslední.

7. Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny:

Archiv Národního Muzea

- fond Registratury Národního Muzea – Společnost Národního Muzea – Matice česká, korespondence Matice české.
- fond Registratury Národního Muzea – Společnost Národního Muzea – Matice česká, protokoly Matice české.

Publikované prameny a literatura:

Tomáš V. BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618*, I. a II. díl, Praha 1882 a 1883.

Emanuel FAIT, *Kavkaz, jeho přírodní krásy, poměry národohospodářské, národopis a místopis*, Praha 1894.

Jan GEBAUER ed., *Žaltář Wittenberský*, Praha 1880.

Jan GEBAUER, *Staročeský zlomek Evangelia svato – Janského a filologická svědectví o jeho původu*, Praha 1881.

František MAREŠ ed., *Život Petra Voka z Rosenberka*, Praha 1880.

Kolektiv autorů, *Památník na oslavu stých narozenin Františka Palackého*, Praha 1898.

Adolf PATERA ed., *Hradecký rukopis*, Praha 1881.

Adolf PATERA ed., *Svatovítský rukopis*, Praha 1886.

Adolf PATERA ed., *Žaltář Klementinský*, Praha 1890.

Karel TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, Praha 1881.

Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl I., Praha 1855.

Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl V., Praha 1881.

Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl VI., Praha 1885.

Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl VII., Praha 1886.

Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl VIII., Praha 1891.

Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl IX., Praha 1893.

Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl X., Praha 1894.

Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl XI., Praha 1897.

Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl XII., Praha 1901.

Václav Vladivoj TOMEK, *Paměti z mého života*, díl I., Praha 1904.

Václav Vladivoj TOMEK, *Paměti z mého života*, díl II., Praha 1905.

Zikmund WINTER, *Kulturní obraz měst českých*, díl I., Praha 1890.

Zikmund WINTER, *Kulturní obraz měst českých*, díl II., Praha 1892.

Časopis Muzea Království českého, ročníky 1880-1901.

Časopis katolického duchovenstva, ročník 1892.

Literatura, sborníky a diplomové práce:

Kateřina BLÁHOVÁ, *České dějepisectví v dialogu s Evropou (1890 – 1914)*, Praha 2009.

Věra BROŽOVÁ ed., *Zikmund Winter: mezi historií a uměním*, mezioborová konference, Rakovník 1996.

Marcela EFMERTOVÁ, Nikolaj SAVICKÝ, *České země 1848 - 1918, Od březnové revoluce do požáru Národního divadla*, Praha 2009.

Antonín GRUND, *Sto let Matice české, 1831 – 1931*, Praha 1931.

Miroslav HROCH, *Na prahu národní existence*, Praha 1999.

Miroslav HROCH, *V národním zájmu*, Praha 1999.

Bronislav CHOCHOLÁČ, *Matice moravská: dějiny spolku od počátku do současnosti*, Brno 1997.

Jaromíra KNAPÍKOVÁ, *Matice opavská: spolek, osobnosti a národní snahy ve Slezsku 1877 – 1948*, Opava 2007.

Jiří KOŘALKA, *František Palacký (1798 – 1876) životopis*, Praha 1998.

Milena LENDEROVÁ, Tomáš JIRÁNEK, Marie MACKOVÁ, *Z dějin české každodennosti*, Praha 2010.

Jitka LNĚNIČKOVÁ, *České země v době předbřeznové 1792 – 1848*, Praha 1999.

Magdaléna POKORNÁ a kol., *Spoléhámt' se docela na zkušené přátelství Vaše: vzájemná korespondence Josefa Jirečka a Václava Vladivoje Tomka z let 1858 – 1862*, edice, Praha 2008.

Jaroslav PROKEŠ, *Z těžké doby Matice české 1850 – 1860*, Praha 1931.

Robert SAK, *František Ladislav Rieger Konzervativec nebo liberál?*, Praha 2003.

Karel SKLENÁŘ, *Obraz vlasti, příběh Národního muzea*, Praha 2001.

Zdeněk ŠOLLE, *Století české politiky, Od Palackého k Masarykovi*, Praha 1998.

Jiří ŠTAIF, *František Palacký*, Praha 2008.

Jiří ŠTAIF, *Obezřetná elita, Česká společnost mezi tradicí a revolucí 1830 – 1851*, Praha 2005.

Jaroslav ŠVEHLA, *Jan Otto, Kus historie české knihy*, Jinočany 2002.

Otto URBAN, *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha 1982.

- Milena BĚLIČOVÁ, *Josef Emler a Národní muzeum v Praze*, in Josef Emler, příspěvky k jeho učitelské, vědecké a organizační činnosti, ed. Ivan HLAVÁČEK, Praha 1989.
- Petr ČORNEJ, *Zikmund Winter a Gollova škola*, in: Zikmund Winter mezi historií a uměním, vyd. Věra Brožová, Materiály z mezioborové vědecké konference, pořádané Ústavem pro českou literaturu AV ČR, Muzejním spolkem královského města Rakovníka a Okresním muzeem, Rakovník 1997
- Bronislav CHOCHOLÁČ, *Dějiny Moravy a Matice moravská: problémy a perspektivy*, sborník příspěvků
- Eva RYŠAVÁ, *Matice česká žije!*, in MaVP 35, Praha 1997
- Eva RYŠAVÁ, *Matice česká oslavila 170 let*, in MaVP 39/109, Praha 2001.
- Miloš ŘEZNÍK, *K historiografické práci Václava Vladivoje Tomka*, Hist. O. 5, 1994, č. 6., s. 137 – 140.
- Ludmila SOCHOROVÁ, *Výstavka literární*, in Mýtus českého národa, Národopisná výstava československá, Praha 1996.
- Jiří ŠPĚT, *Josef Emler jako redaktor Časopisu Národního muzea*, in ČNM – A 165, Praha 1996.
- Blanka DVOŘÁKOVÁ, *Josef Srb Debrnov v kontextu kultury 2. poloviny 19. století*, [diplomová práce] Jihočeská univerzita České Budějovice, Filozofická fakulta, Historický ústav, 2000.
- Veronika KORDASOVÁ, *Charakteristika a význam nakladatelství J. Otto*, [bakalářská diplomová práce] Masarykova univerzita Brno, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy, 2009.

8. Seznam zkratk:

ANM Archiv Národního muzea

ČKD Časopis katolického duchovenstva

ČAVU Česká akademie věd, umění a slovesnosti císaře Františka Josefa

ČČM Časopis českého muzea, Časopis muzea království českého

KČSN Královská česká společnost nauk

MČ Matice česká

RNM Registratura Národního muzea

9. Seznam příloh

Příloha č. 1. Podobizna Karla Tiefertunka, autor kresby Jan Vilímek.

Příloha č. 2. Podobizna Josefa Emlera.

Příloha č. 3. Podobizna Václava Vladivoje Tomka, autor kresby Jan Vilímek.

Příloha č. 4. Instrukce pro expeditora skladu Matice české.

Příloha č. 5. Seznam členů užšího Sboru Matice české v letech 1880 – 1900.

Příloha č. 6. Přehled děl vydaných v edici Památky staré literatury české.

Příloha č. 7. Seznam spisů vydaných v osmdesátých letech.

Příloha č. 8. Seznam spisů vydaných v devadesátých letech.